

5–6-VUOTIAAT KERTO VAT PÄIVÄKODIN ARJESTA

Leino Maiju

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + lastentarha-
opettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Leino, Maiju. 5–6-vuotiaat kertovat päiväkodin arjesta. Diak Etelä, Helsinki, kevät 2016, 60s., Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhaopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille 5–6 -vuotiaiden keravalaisien lasten näkemyksiä arjestaan esikoulussa. Toinen työn tavoitteista oli nostaa lapsen ääntä ja mahdollisuuksia esille esikoulussa. Työ on tehty yhteistyössä Keravan kaupungin kasvatus- ja opetustoimen kanssa. Työssä kuvataan lapsen hyvinvoinnin ja arjen rakentumista päiväkodin fyysisten, sosiaalisten ja psyykkisten tilojen avulla. Lisäksi työssä on otettu huomioon lapsiperheiden hyvinvointi, sillä lapsen hyvinvointi on tiukasti sidottu koko perheen hyvinvointiin. Koti ja päivähoito ovat tässä tutkimuksessa merkittäviä, sillä ne ovat ympäristöjä, missä 5–6-vuotia elää arkeaan ja rankentaa hyvinvointiaan.

Tutkimusaineisto on kerätty kasvatus- ja opetustoimen avustuksella syksyllä 2014 keravalaisissa päiväkodeissa haastattelulomakkeella. Lasten haastattelijoina toimivat Keravan kaupungin varhaiskasvattajat kyseisissä esiopetusryhmissä. Tämän opinnäytetyön aineisto pohjautui viiden keravalaisen päiväkodin lasten vastauksiin. Opinnäytetyössä käytettiin laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä ja aineisto on analysoitu teemoittelun avulla. Vastauksia lapsilta kertyi yhteensä sata kappaletta.

Työn keskeisimpänä tutkimustuloksena esikoulussa lasten hyvinvointia edistävässä asiassa esiin nousivat vertaissuhteet, leikkiminen ja lelut. Liikunta, ulkoilu ja jumppa olivat lapsien mielestä kiinnostavia asioita. Lapset mainitsivat liikunnan ohessa paljon erilaisia ulkopelejä, joita suurin osa lapsista mainitsi myös omaksi vahvuudekseen. Esikoulutehtävät korostuivat tuloksissa siinä, mitä lapset odottivat esikoululta sekä asioissa, joissa he tarvitsevat aikuisen apua. Esikoulussa lapset eivät pitäneet kiusaamisesta ja lepohetkistä. Esikoulussa oli myös jännittäviä asioita, kuten uudet ihmiset ja uudet tilanteet. Osa lapsista jännitti vierailuita tulevassa koulussa ja koulun aloittamista seuraavana syksynä. Tutkimustuloksissa lapset kokivat aikuiset tarpeellisiksi ja halusivat tehdä ryhmän aikuisten kanssa erilaisia asioita.

Asiasanat: hyvinvointi, osallisuus, vuorovaikutus, 5–6-vuotiaan lapsen kehitys

ABSTRACT

Leino, Maiju. 5–6-year old children tell about the day in kindergarten. 60p., Language: Finnish. Spring 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Service, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

This study describes the well-being of the child and everyday life in preschool based on the children's everyday experiences. The purpose of this study was to allow children's voices to be heard and to describe the well-being of the five to six-year-old children in kindergarten.

The data were collected by the questionnaire in the Kerava by day care centre personnel from children in the spring of 2014. The nature of the study was qualitative and data were analyzed thematically. This research was custom made and in co-operation with the city of Kerava and its office of daycare and education. In total there are 100 answers from children.

The most important results of the study were that the children feel comfortable in kindergarten. Children mention playing, toys and friends as for the most interesting and important things in preschool. Exercise, being outdoors and gymnastic exercises were actions where children put effort in daily life. Most of the children tells that they think that exercises are their strength. In Preschool children were waiting for a variety of tasks. According to the results, children did not like bully or sleeping in the kindergarten. In preschool the new things and the new people were somewhat exciting. The kindergarten adults were important to children and they want to do different things with adults.

Key words: well-being, participation, interaction, development

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT	5
2.1 Lapsen kehitys 5-6-vuotiaana	5
2.2 Vuorovaikutus	7
2.3 Osallisuus	9
3 LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI.....	13
3.1 Perhe suomalaisessa yhteiskunnassa.....	13
3.2 Perheen hyvinvoinnin tukeminen.....	15
4 PÄIVÄHOITO LAPSEN HYVINVOINNIN EDISTÄJÄNÄ.....	18
4.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus.....	18
4.2 Päiväkodin fyysinen ympäristö	22
4.3 Päiväkoti sosiaalisena ja psyykkisenä ympäristönä	24
4.4 Kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa	27
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	29
5.1 Tutkimuksen tarkoitus.....	29
5.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusongelma.....	31
5.4 Tutkimuksen toteutus	33
5.5 Työn eettisyys ja luotettavuus	35
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	37
6.1 Minä esikoululaisena.....	37
6.2. Varhaiskasvattajan rooli ja ammatillisuus	41
6.3 Lasten vertaissuhteet päiväkodissa	43
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	44
8 POHDINTA	52
9 LÄHTEET	57

1 JOHDANTO

Suomi sijoittuu Unicef-tutkimuksessa neljänneksi teollisuusmaiden lasten hyvinvoinnin vertailussa. Näin ei ole aina ollut, vaikka Suomi pärjää usealla hyvinvointiin liittyvällä alueella hyvin. Suomen valtteja on materiaallinen hyvinvointi, koulutus ja terveys. Hyviin vertailumenestyksiin kansainvälisesti ei tule turvautua, sillä yhteiskunnassa on viime vuosina tehty paljon muutoksia palvelurakenteeseen sekä sen tarjoamiin palveluihin. On siis hyvin mahdollista, että seuraavan kymmenen vuoden päästä lasten hyvinvointi ei enää näy niin positiivisesti kansainvälisessä vertailussa. (Unicef 2013.) Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on siis yhteiskunnassa merkittävä vaikutus, joka tulisi aina muistaa! Tasa-arvoinen ja laadukas varhaiskasvatus ja esiopetus pyrkivät tasoittamaan lasten eroja oppimisvalmiuksissa sekä poistamaan esteitä lapsen tieltä.

Tämä opinnäytetyö on työelämälähtöinen tilaustyö Keravan kaupungilta. Työn aineisto on kerätty syksyllä 2014 Keravalla viidestä esiopetusryhmästä ryhmän kasvattajien toimesta. Työn tavoitteena oli tuoda esille keravalaisien 5–6-vuotiaiden lasten näkemyksiä arjestaan esikoulussa. Työ on laadullinen tutkimus, jossa aineisto on analysoitu teemoittelun avulla. Työni avulla haluan selvittää, mitkä asiat lisäävät lasten hyvinvointia esikoulussa. Lisäksi tuon esille aikuisten roolia lasten osallisuuden mahdollistajina. Tutkimustulosten mukaan lasten osallisuutta esikoulussa lisäävät erityisesti vertaissuhteet, leikkiminen, lelut, liikunta sekä mielenkiintoiset esikoulutehtävät. Tässä opinnäytetyössä käytän käsitteitä vasu ja eskari varhaiskasvatussuunnitelman ja esikoulun sijasta.

Koetun hyvinvoinnin tutkimus korostuu kansallisesti ja kansainvälisesti jatkuvasti. Taustalla on näkemys siitä, että tiedot taloudellisesta hyvinvoinnista ei enää riitä, vaan tahdotaan tietoa yksilön hyvinvointikokemuksista eli asioista, miten ihmiset oikeasti voivat ja tuntevat. (Törrönen 2012, 10–13). Käsittelen työssä hyvinvointia lapsen kokemustietona huomioiden myös perheen hyvinvoinnin taustalla. Lapsen osallisuus päivähoitossa kulkee läpi työn vahvana perustana. Lapsen kokemaa hyvinvointia esikou-

lussa on tarkasteltu päiväkodin fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten ympäristöjen mukaan.

Päivähoito on vuosien saatossa saavuttanut vakiintuneen aseman lasten kasvatuksessa ja hoidossa. Päivähoidon taustalla on ajatus yksilöllisestä lapsesta ja hänen tarpeistaan. (Alasuutari 2006, 60.) Lapsuus mielletään kuitenkin usein ilmiöksi, mihin vaikuttaa yhteiskunnallinen tilanne, aika sekä kulttuuri. Oikeanlainen, hyvä lapsuus ja hyvinvointi ovat erilaista eri aikoina. Työssä käsittelemäni lapsuus ja hyvinvointi ovat tähän aikaan, kulttuuriin ja historiaan sitovaa, ja näin ollen ajassa muuttuva tekijä. Lasten osallisuus ja hyvinvointi ovat nousseet yhteiskunnassa selkeästi esille vasta 2000-luvun puolella, joten nykyhetken ja tulevaisuuden kannalta työni aihe on merkittävä ja käyttökelpoinen.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Lapsen kehitys 5-6-vuotiaana

Jokaisen lapsen kehitys on ainutlaatuinen ja yksilöllisesti omaan tahtiin etenevä. Kehitysvaiheet ovat siis vain viitteellisiä, sillä jokainen lapsi on erilainen ja kehittyy eri tahtiin. 5–6-vuotiaan elämänpiiri laajenee koko ajan tuttujen kotiympäristöjen ulkopuolelle, missä lapsi tapaa uusia ihmisiä ja mielenkiinnon kohteita. Useimmat tämän ikäiset nauttivat itsenäisyydestään, harjoittelevat ja testaavat omia taitojaan erilaisissa tilanteissa. Lapsen oma aloitteellisuus ja ahkeruus kehittyvät paljon kuuden vuoden iässä, keuhut ja kannustamiset yrittämisestä tukevat lapsen ominaisuuksia. (Häggman-Laitila 2013, 5.) Myös Haapala & Vainionpää kannustavat vanhempia tukemaan lapsen omatoimisuutta ja aktiivisuutta sekä positiivisen palautteen antamista. Lapsen motoriikka kehittyy ja kasvaa arjen asioissa, missä aikuisen malli on tärkeä. Kun lapsi osallistuu arjen askareisiin ja oppii, hänen itsetuntonsa ja vastuunottokyky vahvistuu. (Haapala & Vainionpää i.a. 16.) Kiukunpuuskat, tunteiden ailahtelu kuuluvat lapsen arkeen. Esikouluikäisellä lapsella voi olla paljon itsekritiikkiä omia taitoja ja kykyjä kohtaan. Myös erilaiset pelot esimerkiksi epäonnistumisen pelko alkavat näkyä arjessa. 5–6-vuotias pahoittaa mielensä herkästi jos hänelle nauretaan tai häntä painostetaan. Lapselle on tärkeää löytää perheestään tai lähipiiristään samaistumisen kohde esimerkiksi isä tai äiti, mikä vahvistaa lapsen omaa identiteettiään ja sitä millainen lapsi itse on. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.)

Esikouluikäinen on usein sosiaalisesti jo taitava, hän viihtyy muiden ihmisten seurassa, osaa neuvotella ja tarpeen mukaan joustaa asioista. Moraali- ja tunnekäsitykset kehittyvät koko ajan, mutta tässä iässä lapsi osaa erottaa jo oikean ja väärän. Lapsi ymmärtää oikeudenmukaisuutta, mutta ei osaa vielä ajatella pahojen tai väärin tekojen tarkoituksenmukaisuutta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.) Tässä ikävaiheessa lapselle on usein tärkeää tietää mitä muut lapset ajattelevat hänestä. Toisten ihmisten antama arvostus ja mielipiteet vaikuttavat lapsen itsetuntoon. Toverisuhteissa lapset kilpailevat ensimmäiseksi tulemisesta, siitä kuka on vahvin tai kenen äiti osaa mitään parhaiten. Lapsen luonteenpiirteet ja persoona alkavat näkymään entistä selvemmin lapsen käytök-

sessä, tavoissa ja puhetyylissä. Päivärytmi on edelleen tärkeä lapsen elämässä. Se auttaa lasta hahmottamaan viikkoja paremmin ja muistamaan aikaisemmin tapahtuneita asioita. (Häggman-Laitila 2013, 9.)

5–6-vuotiaan karkeamotoriset taidot ovat jo pitkälle kehittyneet. Lapsi hallitsee juoksemisessa nopeuden- ja suunnanvaihdokset, hyppimisen yhdellä jalalla, pallon heittämisen noin kolmen metrin päähän kohteeseen, tasapainoilun ja viivakävelyn. Lapsi kykenee tekemään ja yhdistelemään monia liikkeitä samaan aikaan. Hienomotorisista taidoista kynäote ja kätisyys ovat vahvistuneet. Lisäksi lapsi osaa piirtää vaikeimpiakin kuvioita sekä harjoittelee kirjoittamista. Leikki on edelleen vahvasti lapsen elämässä ja samankäisten lasten kanssa leikkiminen korostuu. Roolileikit moninaistuvat ja ovat entistä monimutkaisempia, leikeissä voi esiintyä myös tarinoita ja näytelmiä. Erilaisten satuhahmojen tuominen leikkiin auttaa ja tukee lasta tutustumaan omiin tunteisiinsa ja tavoitteisiinsa. Leikeissä etenkin sääntöleikit alkavat kiinnostaa 5–6-vuotiasta, sillä sääntöjen ymmärtäminen ja noudattaminen on helpompaa kuin ennen. Lasten liikkuminen on rytmikästä ja sujuvaa, erilaiset liikuntavälineet tuovat leikkeihin lisämaustetta ja niiden käyttäminen on varmempaa. 5–6-vuotias lapsi kaipaa kuitenkin vielä monissa asioissa paljon toistoja, ennen kun taidot automatisoivat. (Haapala & Vainionpää i.a. 13–14, 18.)

Muutos päivähoidosta esiopetukseen siirtyessä voi olla lapselle suuri. Vanhemman tehtävänä on tukea lastaan parhaalla mahdollisella tavalla toimimaan itsenäisesti esimerkiksi rohkaisujen avulla. Lapsen kehitysvaiheet ja persoona kasvattaa vanhempia eri ikävaiheiden vanhemmuuteen. Vaikka lapsi kasvaa ja kehittyy koko ajan itsenäisempään suuntaan, hän tarvitsee yhä vanhempien rauhallista ja turvallista läsnäoloa. Lapselle on tärkeää saada purkaa mieltään painavia asioita vanhempien kanssa, jolloin on tärkeää, että vanhempi osaa pysähtyä kuuntelemaan. Esikoulun edetessä myös kouluun lähtemisen valmisteluun tulee varata riittävästi aikaa. Kouluun tutustuminen ja vierailukäynnit koulussa on todella tärkeitä lapsen jännityksen ja pelon vähenemisen kannalta. Lapsen kanssa voidaan yhdessä harjoitella kotona taitoja, joista on hyötyä koulumaailmassa. Näitä taitoja on esimerkiksi oman nimen ja osoitteen opettelu. (Häggman-Laitila 2013, 5, 11.)

2.2 Vuorovaikutus

Ihminen on syntyessään jo aktiivinen subjekti sekä yhteistoimintahakuinen oppija, jolla on jatkuva tarve ja halu tutkia sekä oppia uutta. Vuorovaikutustutkimuksissa on selvinnyt, että jo pienet lapset ovat aloitteentekijöitä muun muassa kommunikoinnissa sekä kielen oppimisessa. Lapsi vahvistuu, kun hän kokee olevansa merkittävä ja tärkeä toisille. Lapsen toiminta on kuitenkin sidoksissa aina kulttuuriin ja muihin toimijoihin, vaikka hänellä on myös omia erityisiä toimintatapoja ja resursseja. Nykypäivänä varhaisen kiintymyssuhdeteorian rinnalle on tuotu esille tutkimuksia vertaisvuorovaikutuksesta. Lapsella on synnynnäinen taipumus solmia erilaisia suhteita eri-ikäisiin ihmisiin, jo muutaman kuukauden ikäinen vauva on tähän valmis. Taipumus ei pääse kehittymään ellei lapselle anneta mahdollisuutta yhdessäoloon toisten ihmisten kanssa. (Karlsson & Karimäki 2012, 39, 85.)

John Bowlby totesi kiintymyssuhdeteoriassaan, että lapsille tärkeiden aikuisten pysyvyys ja todellinen läsnäolo ovat lapsen hyvän kehityksen kannalta välttämättömiä tekijöitä. Bowlbyn mukaan lapsen ja turvallisen aikuisen välille muodostuu tunneside, silloin kun aikuisen hoiva täyttää tietyt ehdot. Uhka, hätä ja pelko ovat tunteita, jolloin lapsi turvautuu kaikista luotettavimpaan aikuiseen. Vanhemman poissaolo tai lähteminen on yksi uhan ja pelon syy. Lapsi voi kokea pelkoa myös nukkumaan menemisestä, vanhemman poistumisesta kotoa, yksin jäämisestä vieraaseen paikkaan ja vieraiden ihmisten seuraan riippuen lapsen omasta kokemuksesta tilanteesta. (Bowlby i.a.)

Sosiaalisia taitoja pidetään opittuina, vaikka sosiaaliseen käyttäytymiseen vaikuttavat monet asiat. Synnynnäiset temperamenttieroit selittävät esimerkiksi eroja yksilöiden sosiaalisessa käyttäytymisessä. Temperamentti vaikuttaa suoraan lapsen sosiaaliseen käyttäytymiseen ja luo raameja lapsen oppimiselle. Sosiaaliset taidot ovat vuorovaikutukseen sidottuja, sillä ajoitus ja vastavuoroisuus ovat monissa tilanteissa tärkeitä, sillä pelkkä mekaaninen toiminta ei aina auta. Sosiaalisina taitoina voidaan pitää toverisuhteisiin liittyviä taitoja, itsesäätelykykyä, kykyä keskittyä annettuihin tehtäviin ja oman puolensa pitämistä. Myönteinen käsitys itsestä on yksilön itsensä kannalta merkittävää,

mutta se ei selitä paljonkaan siitä, miten lapsi kohtelee toisia. Sosiaalisen tiedon käsitte-lyssä on yhteensä viisi vaihetta. Näitä vaiheita on tilannevihjeiden havainnointi, vihjei- den tulkinta, tavoitteen asettelu, vaihtoehtoisten toimintastrategioiden haku muistista ja sopivan strategian valinta. Sosiaalinen käyttäytyminen, se miten lapsi lopulta toimii, on seurausta näistä. (Salmivalli 2008, 85–106.)

Lapsen emotionaalisuus on yhteydessä lapsen sosiaalisiin taitoihin. Toinen hyviä sosi- aalisia taitoja selittävä tekijä on emootioiden säätely. Tällä tarkoitetaan yksilön kykyä vaikuttaa omien tunnetilojen voimakkuuteen ja keston. Tunteiden säätelyä harjoitel- laan juuri tilanteessa, missä tunne tulee esille. Tunteiden säätelyn opettelu on erityisen hyödyttävää etenkin niiden lapsien kohdalla, jotka kokevat helposti suuttumusta, muita negatiivisia tunteita tai jonka emootiot ovat hyvin intensiivisiä. (Salmivalli 2008, 111.) Sosiaalisiin taitoihin liittyy kiinteästi aina myös eettinen ja moraalinen puoli. Lapsi löy- tää itsestään ilman kasvatusta tehokkaat keinot selviytyä ryhmässä ja tovereiden seuras- sa, mutta keinot eivät välttämättä ole eettisesti hyväksyttäviä. Aggressio on monessa tilanteessa tehokkain keino, kun taas sosiaalisesti rakentava käytös vie päämäärään huomattavasti hitaammin. (Keltikangas-Järvinen 2010, 24.)

Lapsen kehityksen tärkeimmät ihmissuhteet ovat hänen vanhempansa. Lapsen minuus lähtee kehittymään vanhempien varassa. Lapsella on tarve ensimmäisen elinvuotensa ajan pitää lähellään ja koko ajan saatavilla se ihminen, johon hän on solminut ensim- mäisen kiintymyssuhteen. Perusluottamus on lapselle muodostuva varmuus siitä, että hänestä pidetään huolta ja, että hän on turvassa. Vauva on siis osallinen omassa tilan- teessaan, kun aikuinen tai hoitaja pysyy aktiivisena ja sensitiivisenä lapsen viesteille. Kiintymysside hoitajaan on lapsen ensimmäinen emotionaalinen suhde toiseen ihmi- seen. Se on lapsen sosiaalisesti kasvamisen ja myöhempien ihmissuhteiden lähtökohta. Lapsen minuus muodostuu juuri näissä osallistuvan vuorovaikutuksen tilanteissa. Osal- lisuus on syvimmältään olemukseltaan vuorovaikutusta. Osallisuuden kokemus syntyy jo ihan pienillä vauvoilla siitä, että heidän tarpeet huomioidaan riittävän usein ja tarkas- ti. (Keltikangas-Järvinen 2010, 121; Mäkelä 2011, 15). Masennusta on todettu esiinty- vän jo ihan pienillä lapsilla, ja se yleistyy nuoruusiässä. Masennus ei vähene ennen kuin

lapsella ja nuorella on kokemus mahdollisuudestaan vaikuttaa maailmaan. (Mäkelä 2011, 16.)

Lapsella jolla ei ole ollut mahdollisuutta kiintyä vanhempansa tai kehenkään lähisuh-teissaan, on vahva ulkopuolisuuden kokemus (Hamarus, Kanervio, Länden & Pulkkinen 2014, 22). Vuorovaikutus lapsen kanssa voi olla avointa tai ei-avointa riippuen aikuisen tapaan suhtautua lapseen. Avoimessa kommunikoinnissa aikuinen kykenee tulkitsemaan ja havaitsemaan lapsen antamia signaaleja sekä vastaamaan niihin tilanteen vaatimalla tavalla. Aikuinen kertoo käyttäytymisellään lapselle, että hän on tärkeä ja hänen viestinsä ovat ymmärretty jolloin lapsi kokee tulleeensa ymmärretyksi. Avoin kommunikointi opettaa lapselle, että hän voi tarvittaessa kääntyä suoraan saman aikuisen puoleen asi-oissaan sellaisenaan. Ei avoimen kommunikoinnin piirteitä ovat muun muassa epäsensi-tiivisyys, vähättely ja asioiden ohittaminen. Lapsi ei voi luottaa siihen, että hänen asian-sa ymmärretään ja vaatimuksensa otetaan huomioon. Aikuinen viestittää lapselle suo-raan, että lapsen viestit eivät ole tärkeitä eikä niitä kannata ilmaista. (Rusanen 2011, 82–84.)

2.3 Osallisuus

Lasten osallisuutta kuvataan, siten miten hän voi määrittää, arvioida ja toteuttaa työtä, joka turvaa hänen etuaan. Osallisuus on myös ryhmään liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Ihmisen kehityksen kannalta on ratkaisevaa, että hän voi olla osallisena ja mukana hänelle merkityksellisten asioiden käsittelyssä. Kasvava lapsi rakentaa ymmär-rystä itsestään osallistumalla perheen, suvun, lähialueen ja muiden elämänpiiriin kuulu-vien yhteisöjen elämään ja toimintaan. Osallisuus on vastakohta osattomuudelle, ulko-puolisuudelle ja syrjäytymiselle. Yhteiskunnassa osattomuus merkitsee yhteisöllisen pirstoutumisen sekä sosiaalisten merkitysten lisääntymistä. Osallisiksi aikuisiksi kas-vaminen edellyttää lapsen kasvulle ja kehitykselle suotuisia olosuhteita. Lasten ympäril-lä olevat aikuiset ovat suuressa vastuussa osallisuuden lisääjinä ja luojina aktiivisesti. (Nurmi & Rantala 2011, 6–8; Salmi & Heino 2001, 125.) Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksessa todetaan kansainvälisellä tasolla, että lapsella on oikeus osallisuuteen (Lasten oikeuksien sopimus 1991). Suomen perustuslain mukaan lapsia on

telun päiväkodissa usein toiminnaksi, jota tehdään kun lapset eivät ole paikalla. Lapset ovat helpompi ottaa mukaan toiminnan arviointiin kuin suunnitteluun. Henkilökunta kokee, että lasten mukaanotto toiminnan suunnitteluun on vaikeaa. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 5–6.)

Aikuisen tehtävä on rakentaa lapsille rikasta toimintaympäristöä, pitää yllä ja uudistaa sitä. Lisäksi aikuisen on varmistettava, että jokaisella lapsella on mahdollisuus päästä osalliseksi tarjolla olevista mahdollisuuksista. Esimerkiksi leikkivälineiden on hyvä olla aina lasten tarjolla ja saatavilla niin ulkona kuin sisällä. Lapselle tulee antaa osallisuuden ja valinnan mahdollisuus sekä tukea lasta leikissä, minkä hän on itse valinnut esimerkiksi menemällä mukaan tai tukemalla leikkiä sanallisesti. Ympäristö – ja muut puitteet ovat yleensä suomalaisissa päiväkodeissa kohdallaan, joten niihin tarvitsee harvemmin puuttua. (Kalliala 2008, 65, 81, 90.) Myös Kiili toteaa, että aikuiset ovat lasten osallistumisen mahdollistajia (Kiili 2006, 88). Kasvattajan toiminta päiväkodissa ei ole mielekästä, jos lapsi ei sitoudu siihen. Opettajan toimintaa voi kyseenalaistaa, ellei se jollain tavalla tue tai edistä emotionaalista hyvinvointia. Jos lapset innostuvat ja tempautuvat mukaan toimintaan, aikuiset ovat todennäköisesti sitoutuneita ja toiminta lapsilähtöistä. Sitoutuneisuus on käsitteenä vähemmän käytetty, mutta siihen liittyvät kysymykset pyörivät yleensä mielessä. Näitä ovat esimerkiksi mietteet toiminnan mielekkyydestä, vaikeudesta, lapsen innosta ja oppimisesta. Saako lapsi tästä toiminnasta jotain irti? Nämä kysymykset kertovat ryhmän aikuisen sitoutuneisuudesta ja oman työn reflektoinnista. (Kalliala 2008, 194.) Lasten osallisuuspuheella on myös käänttöpuolia. Lapsella ei ole rajattomia mahdollisuuksia osallisuuteen ja toimijuuteen, sillä aktiivisista ja osallistuvista lapsista voi tulla normi, missä korostuu yksilönäkökulma. Arjessa lasten kanssa on paljon hiljaisia, passiivisia ja näkymättömiä asioita, joilta aktiivinen toiminta vei huomiota. (Karlsson & Karimäki 2012, 43.)

Lapsiperheiden osallisuuden vahvistaminen lisää hyvinvointia ja terveyttä. Osallisuuden ja voimavarojen vahvistaminen kuuluu ehkäisevään työhön. Perälä, Halme & Kanste liittävät osallisuuden ihmisarvoon, oikeuteen tulla kuulluksi, ilmaista mielipiteensä sekä osallistua itseä ja yhteisöä koskevaan päätöksentekoon tasa-arvoisesti. Lapsiperheiden palveluissa työskentelevien työntekijöiden toimiva yhteistyö edistää vanhempien osalli-

suutta ja mahdollisuuksia osallistua. (Perälä ym. 2013, 127.) Bardy vastaavasti kuvailee perheen osallisuutta asiakassuhteessa yhteisenä dialogisena matkana. Osallisuus perheistä puhuttaessa tarkoittaa lasten, vanhempien ja työntekijöiden mukana olemista, tekemistä ja vaikuttamista. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkuudessa osallisuuden mahdollistaminen on tärkeää, mutta lopulta se saavutetaan pienillä, yksinkertaisilla sekä ihmistä kunnioittavilla teoilla. (Bardy 2009, 143.)

3 LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI

3.1 Perhe suomalaisessa yhteiskunnassa

Perhe on yhteisö, johon vaikuttavat yhteiskunnassa monet ilmiöt niin kuin muihinkin lasta koskeviin instituutioihin, kuten päivähoitoon tai kouluun. Perhe eroaa kuitenkin muista instituutioista merkittävästi sen emotionaalisen roolin takia. Jokainen perheenjäsen on merkittävä ja yksilöllinen. Erilaiset kasvatuskäytänteet ja perinteet muodostuvat vallitsevan kulttuurin ympärille sekä siirtyvät perheissä sukupolvelta toisille. Lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta vanhemmuus on tärkeä vaikuttaja. Vanhemmuus on erittäin monipuolista ja sitä voidaan tarkastella useammasta lähtökohdasta. Perhe ja vanhemmuus ovat läheisten suhteiden verkosto ja osa laajempaa sosiaalisten suhteiden järjestelmää, joka voidaan katsoa osaksi instituutiota, paikaksi, jossa jakaminen ja kokeminen ovat ainutlaatuista. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 121–122.)

Hyvinvoinnin määrittelyn taustalla on ihmisten käsitys arvoista ja lopuksi kyse on siitä mitä onni ja onnellisuus tarkoittavat. Suomessa sana hyvinvointi kuvaa laajaa joukkoa tuntemuksia, mielikuvia hyvinvoinnin edellytyksistä sekä henkistä ja fyysistä terveyttä. Hyvinvoinnista puhuttaessa esille tulevat seuraavat termit: yhteiskunnan hyvinvointi, yksilön hyvinvointi, elämän merkityksellisyys sekä yhteenkuuluvuus. (Salmi & Lipponen 2013, 2.) Lammi-Taskulan & Karvosen mukaan hyvinvointi voidaan jakaa kahteen osaan, joita ovat materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi. Materiaalisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan aineellisia elinoloja sekä toimeentuloa, kun taas koettu hyvinvointi pitää sisällään yksilön terveydentilan ja tyytyväisyyden elämään. Kun tietty elintaso saavutetaan, koettua hyvinvointia lisäävät materian sijasta ihmissuhteet, osallisuus, laadukas asuinympäristö sekä kokemus, siitä että yksilö on arvostettu ja tulee kohdelluksi oikeudenmukaisesti omassa yhteisössään. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 13.)

Suomalaisten hyvinvointi on vuosikymmenten saatossa lisääntynyt positiivisesti, mutta hyvinvointierot eri väestöryhmien välillä ovat kasvaneet (Lammi-Taskula & Karvonen

2014, 13). Vaikein tilanne on niillä perheillä, joille on alkanut kasaantua huono-osaisuuden riskitekijöitä jo ennen lasten syntymää. Hyvinvointierot näkyvät arjessa muun muassa lapsiperheiden elämässä. Taloudelliset vaikeudet hankaloittavat ja kuormittavat vanhempien jaksamista arjessa. Vanhempien jaksamattomuus onkin nykyään yksi yleisimmistä taustatekijöistä lastensuojelun asiakkuudessa. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 13–14; Perälä ym. 2013, 122.)

Lähellä olevat aikuiset ja sosiaaliset verkostot usein muuttuvat ja vaihtuvat lapsen tahottomatta. Esimerkiksi avioerot vaikuttavat monen lapsen elämänlaatuun. Vanhempien työuran rakentaminen ja parisuhteen ongelmat verottavat läsnäolon laatua, jonka varassa lapsi kasvaa. Professori Irmeli Järventie (2001) on tutkinut lasten pahoinvointia ja todennut, että lähes kolmasosalla lapsista on kielteinen identiteetti sekä huono perushoiva. Tietoyhteiskunta laitteineen ei tue lapsuudelle merkityksellisiä tunteita, kuten turvallisuutta, pysyvyyttä ja aikuisten välitöntä läsnäoloa. Vaarana on, että lapsi kiinnittyy median tarjoamaan virtuaalimaailmaan todellisen elämän ihmissuhteiden sijasta, jos lapsi ei saa lähiyhteisöltään riittävästi turvaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lähellä olevat aikuiset eivät saisi vaihtua jatkuvasti, sillä ilman sosiaalista vuorovaikutusta lapsen psyykkiset rakenteet ja taidot eivät kehity. (Järventie 2001, 109–117.)

Allardtin mukaan perheen hyvinvoinnin kannalta olennaiset ulottuvuudet ovat having-loving-being (elintaso, vuorovaikutus, itsensä toteuttaminen). Näiden lähtökohtana ovat perustarpeet, jotka osoittavat välttämättömiin olemassaolon ja kehityksen aineellisiin ja aineettomiin ehtoihin. Hyvinvointi on tila, jossa ihmisen keskeiset tarpeet tulee tyydytetyksi. (Allardt 1976, 40–47). Allardtin teoria on tunnettu ja käytetty, koska se antaa kattavan kuvan hyvinvoinnista. Teoria painottaa sekä objektiivisen ja subjektiivisen tiedon yhdistämistä. (Paananen 2006, 7.)

Lasten kehitys ja elämänvaiheet kiinnostavat vanhempia entistä enemmän. Tietoisuus lasten hyvästä on lisääntynyt ja vanhemmat vaihtavat kokemuksia sekä hankkivat tietoa muun muassa sosiaalisesta mediasta, kuten internetistä. (Paananen 2006, 7.) Yhteinen aika perheen kanssa ja yhdessä eläminen on ehtona hyvän vanhempi-lapsisuhteen kehittä-

tymiselle. Suomessa työnteolla on merkitys, sillä naiset ovat töissä lähes yhtä monta tuntia viikossa kuin miehet, joka tekee perheestä ja lapsista toissijaisen. Suomalainen yhteiskunta kannustaa työntekoon ja jättää kotiaskareet pienempään arvoon. Erilaiset kotityöt vievät huomattavan osan vanhempien ajasta, eivätkä kotitalousvähennyksetkään ole kannattavia. Työn roolien ja perhe-elämän vaatimusten yhdistäminen ovat stressin aiheuttajia perheessä. (Rusanen 2011, 186–187.) Perheen elinoloissa, ystävyys-suhteissa ja maailmankatsomuksessa voi esiintyä kaikissa voimavarojen niukkuutta ja ongelmia, jolloin se on jo hyvin kokonaisvaltaista ihmisen elämässä. Väsymys ja uupumus ovat perheissä yleistä. Uupumisella tässä tarkoitetaan elämän tyhjistymistä, merkitysten hämärtymistä, oma-aloitteisuuden vähentymistä ja vuorovaikutuksen katoamista. Varhaiselle vuorovaikutukselle tulee tehdä tilaa perheessä, auttamalla vanhempia parhaalla mahdollisella tavalla. Lastensuojelun perhetyö on lisääntynyt ja vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuolto laki painottaa yhä enemmän ennaltaehkäisevää työtä, jonka tarkoituksena on kannatella ja huolehtia perheistä ennen kuin pulmia on tai ne ehtivät kasaantua isommiksi. (Bardy 2009, 183; Sosiaalihuoltolaki 2015.)

3.2 Perheen hyvinvoinnin tukeminen

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tehtävänä on edistää lapsen hyvinvointia. Lapsen voimissa hyvin, hänellä on mahdollisimman hyvät kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytykset. Hyvinvointia edistetään huolehtimalla lapsen perustarpeista sekä huomioimalla lapsen terveys ja toimintatavat. Varhaiskasvatuksessa lapsen hyvinvointia edistää mahdollisimman pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet. (Heikkilä, Välimäki & Ihalainen 2007, 15.) Lasten hyvinvoinnille antaa suuntaviivansa Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:n lasten oikeuksien sopimus (1989), joka velvoittaa niin kansallisesti kuin kuntatasolla toimivan lasten hyvinvointia edistävällä tavalla. Lasten oikeuksien sopimus astui Suomessa voimaan vuonna 1991 ja se koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Lasten oikeuksien sopimuksen sisältö voidaan tiivistää kolmeen keskeiseen teemaan. Lapsella on oikeus suojeluun, huolenpitoon ja osallistumiseen. Lasten oikeuksien sopimuksen yleisiä periaatteita on konkretisoitu kolmen osa-alueen avulla, joiden avulla lasten hyvin-

voinnin toteutumista voidaan arvioida. Nämä ulottuvuudet ovat suojele, voimavarat ja osallisuus. (Unicef i.a.)

Lapsen emotionaalinen hyvinvointi kertoo päiväkodin kodikkuudesta, avoimuudesta ja aikuisten kyvystä olla sensitiivinen lapsen tarpeille. Vuorovaikutuksen laadulla on iso vaikutus lapsen hyvinvointiin. Päiväkodin tulee tarjota mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja itseilmaisuuksiin sekä fyysisen jännityksen purkamiseen. Myös moraalikasvatus vahvistaa lapsen hyvinvointia. Kalliala toteaa, että lapsen hyvinvointi ja viihtyvyys päiväkodissa edesauttavat sitoutumista ja sitoutuneisuus vastaavasti lisää emotionaalista hyvinvointia. Molemmat näistä ovat selkeästi riippuvaisia aikuisen tavasta toimia. Tilanne on parhaimmillaan silloin, kun aikuinen rikastuttaa lasten toimintaa kannattelemalla mielikuvia, tuomalla uutta tietoa tai opastamalla uuden taidon omaksumisessa. (Kalliala 2008, 66–67.)

Sosionomin tulisi työskennellä sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten perinteiden mukaisesti omaa työtään jatkuvasti reflektoiden. Jokainen yksilö on ainutkertainen ja tasa-arvoinen. Sosionomin työn pääkohtia on ehkäistä huono-osaisuutta yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Sosionomin koulutukseen kuuluu vahva palvelujärjestelmän opetus. Työssä sosionomi tuntee hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvät säädökset soveltaen. Erilaisten asiakkaiden palvelutarpeen arviointi ja tunnistaminen kuuluvat vahvuuksiin sosionomin työssä. Lisäksi opetuksessa on korostettu ennalta ehkäisevän työn lähtökohtia ja menetelmiä sekä moniammatillisissa työryhmissä työskentelyä. (Rouhiainen-Valo, Hovi-Pulsa, Rantanen & Tietäväinen 2010, 2–3.)

Talentia on teettänyt 2014 vuoden alussa kyselyn sosionomi (AMK) – tutkintoa tarjoavien koulujen opetussuunnitelmista. Tuloksissa tuli esille, että ammattikorkeakoulussa työskentelevät aikuiset kokivat sosionomin tutkinnon monipuolisena, yhteiskunta – ja käyttäytymistieteisiin perustuvana tutkintona. Tutkimuksessa sosionomin osaamisalueet on jaettu yhteensä seitsemään alueeseen, joita on eettinen – ja asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmätuntemus, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. Keskeisenä osaamis-

alueena nostettiin esille asiakastyön osaaminen, jolla tarkoitetaan sosionomin kykyä luoda osallisuutta tukeva ja suunnitelmallinen työskentelysuhde, kyky ohjata yksilöitä ja ryhmiä arjessa sekä reflektoida omaa työtään. (Talentia 2009, 2–3.)

4 PÄIVÄHOITO LAPSEN HYVINVOINNIN EDISTÄJÄNÄ

4.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus

Suomalainen varhaiskasvatus kehittyi fröbeliläisen perinteen pohjalta vuosina 1880–1970. Laki lasten päivähoidosta astui voimaan vuonna 1973, joka on yhä pohja suomalaiselle varhaiskasvatukselle. (Reunamo 2007, 99.) Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on sisällöllisen kehittämisen ja ohjauksen väline, jonka tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa. Tässä työssä käytän varhaiskasvatussuunnitelman lempinimeä Vasu. Vasun pohjana ovat valtioneuvoston hyväksymät Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset (2007), jotka sisältävät yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on lisätä ja luoda edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. Lisäksi tavoitteena on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoutta, vanhempien osallisuutta, moniammatillista yhteistyötä sellaisten palveluiden kesken, joilla tuetaan lasta ja perhettä ennen lapsen oppivelvollisuuden alkua. (Heikkilä ym. 2007, 7.)

Varhaiskasvatuslain tavoitteena on edistää jokaisen lapsen kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen tulee tukea oppimisen edellytyksiä, toteuttaa lasten arjessa monipuolista pedagogista toimintaa sekä taata kehittävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Laki peräänkuuluttaa myös lasten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä yksilöllisyyttä. Vanhempien kanssa tehtävässä työssä painotetaan yhteistyötä lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi. (Varhaiskasvatuslaki 2015.) Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksessa tärkeää on vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteä yhteistyö eli kasvatuskumppanuus, jonka avulla perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä olisi lapselle mielekäs kokonaisuus. Varhaiskasvatus on yhteiskunnan järjestämää, valvomaa sekä tukemaa toimintaa, joka koostuu hoidon, kasvatuksen ja

opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnan linjausten mukaan varhaiskasvatuspalveluissa, kuten päivähoito, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. Näitä palveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat sekä seurakunnat. (Heikkilä ym. 2007, 11.)

Vuotta ennen oppivelvollisuutta tarjotaan esiopetusta, joka on suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta (Heikkilä ym. 2007, 11). Perusopetuslakia muutettiin voimaan tulevalla lailla 2015, joka muutti esiopetuksen velvoittavaksi. Jokaisen lapsen on osallistuttava 1.8.2015 alkaen ennen oppivelvollisuuden alkamisen edeltävänä vuonna vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet täyttävään toimintaan. (Kunnat.net i.a.) Esiopetuksen perusteet on aikaisemmin julkaistu vuonna 2010. Vuoden 2014 lopulla opetushallinto julkaisi uuden 2014 esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Samalla opetushallinto määräsi, että kaikkien esiopetusta järjestävien tahojen tulee muuttaa omaa esiopetuksen suunnitelmaa, ja uusi suunnitelma on otettava käyttöön viimeistään 1.8.2016. Paikallinen opetussuunnitelma voidaan ottaa käyttöön heti 1.8.2015. (Opetushallitus 2014.) Kunnilla on edelleen lakiin perustuva velvollisuus järjestää esiopetusta, mutta myös esimerkiksi rekisteröidyt yhteisöt ja säätiöt voivat jatkossa saada luvan valtioneuvostolta esiopetuksen järjestämiseen. Kunta voi siis järjestää esiopetuksen itse tai ostaa palvelun muulta julkiselta tai yksityiseltä taholta. Kunnan vastuulla on, että palvelut on järjestetty perusopetuslain vaatimalla tavalla. Myös vanhemmilla on vastuu siitä, että heidän lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetus tavoitteet saavuttavaan toimintaan. (Kunnat.net 2015.)

Esiopetuksen tavoitteet määritellään opetushallinnon julkaisussa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Valtakunnallisessa suunnitelmassa tavoitteiksi on asetettu innostuva, kokeilunhaluinen ja utelias lapsi, jonka oppimisympäristöt rakentuvat leikin ja hänen oman toimijuuden keskelle. Esiopetuksella pyritään vahvistamaan monipuolista vuorovaikutusta sekä sosiaalisia taitoja. Tiivistettynä lauseeseen esiopetuksen keskeisimmät tavoitteet ovat edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä, jolloin kasvu ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen vahvistuu. Lisäksi tavoitellaan tietojen taitojen karttumista, jotta lapsi oppisi arvostamaan yhdenvertaisuutta sekä omaa ainutlaatuisuuttaan. Esiopetuksen tarkoituksena on luoda luonte-

va ja johdonmukainen polku kouluun, jossa korostuu lapsen normaali kehitys ja oppiminen. Esiopetusta voidaan pitää myös ennalta ehkäisevän työn paikkana, jossa tarvittaessa palveluita ja apua pyritään tarjoamaan varhaisessa vaiheessa. Esiopetus on vuoden 2015 jälkeen yhdenvertainen ja sivistävä koko Suomessa, sillä kaikki kuusivuotiaat ovat sen piirissä. Esiopetusta toteutetaan opetushallinnon esiopetuksen opetussuunnitelman pohjalta, erilaisia lakeja, asetuksia ja säädöksiä kunnioittaen paikallisesti. Esiopetuksen taustalla olevat lait korostavat huoltajan osallisuutta ja oikeutta saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta ennen varsinaista esiopetusvuotta. Esiopetuksen kehittämisessä ja arvioinnissa huoltajien antama palaute on ensiarvoisen tärkeää. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 10–11, 15.)

Esiopetuksen henkilöiden ja vanhempien tehtävä on turvata lapsen hyvinvointia sen edellyttämällä tavoilla. Esiopetuksen henkilökunnan tulee olla avoimia ja kunnioittavia erilaisia perheitä kohtaan, mikä luo rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perustan. Esiopetuksen tarkoituksena on kehittää lapsen laaja-alaista osaamista. Tällä tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Laaja-alaisen osaamisen kehitykseen vaikuttavat paljon se, miten aikuiset rakentavat oppimisympäristöjä ja miten he työskentelevät lasten kanssa. Aikuisilla on merkittävä rooli lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisen kannalta. Laaja-alaiseen osaamiseen liittyviä aihealueita on paljon, muun muassa lapsen muistin ja mielikuvien kehittyminen, kulttuuriosaaminen, vuorovaikutustaidot, arjen taidot, itsestä huolehtiminen, tieto- ja viestintäteknologian osaaminen, osallistuminen ja vaikuttaminen arjen asioissa. Nämä aihepiirit korostuvat lapsen kehityksessä, jotta hän ymmärtäisi muuttuvaa ympäröivää maailmaa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15–16.)

Keravalla esiopetussuunnitelma on viimeksi päivitetty vuonna 2011, jonka mukaan kaupungin vielä tällä hetkellä toimii. Keravan kaupungin esiopetussuunnitelmassa keskeisiä sisältöalueita on kieli ja vuorovaikutus, eettinen kasvatus sisältäen kulttuuri – ja uskonnonkasvatuksen, ympäristö- ja luonnontiede, matematiikka, terveys, fyysinen ja motorinen kehitys sekä taide ja kulttuuri. (Keravan esiopetussuunnitelma 2011, 24.) Esiopetus, välineet ja tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia kaikille esikoululaisille, ja lisäksi päivään kuuluu maksuton ohjattu lounastuokio. Kunnallisessa päiväkodissa

perusopetuslaissa määritelty maksuton esiopetusaika on neljä tuntia päivässä. Maksuttoman esiopetuksen kunnallisesta päivähoidosta Keravalla peritään 60 prosenttia kokopäivämaksusta. (Keravan kaupunki i.a.)

Varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara on ammattitaitoinen henkilöstö. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on merkittävää, että kasvattajilla on vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus. Kasvattajat muodostavat keskenään moniammatillisen yhteisön, jonka toiminta perustuu yhteisesti sovittuihin arvoihin sekä toimintatapoihin erilaisia yhteiskunnan linjauksia mukaillen. Kasvattajalta edellytetään sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Työssä ammattilaisen on erityisen tärkeää tunnistaa ja tiedostaa oma kasvattajuus, ja sen taustalla olevat arvot ja eettiset periaatteet. Kasvattaja on hyvän ilmapiirin, lasten osallisuuden sekä yhteenkuuluvuuden mahdollistaja. Vanhemmilla on vastaavasti aina ensisijaisesti lastensa kasvatusvastuu ja paras oman lapsen tuntemus. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on vastaavasti kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytyksien luominen. Kasvatuskumppanuus lähtee aina lapsen tarpeista, jolloin varhaiskasvatuksen toiminnalla tavoitellaan lapsen edun ja oikeuksien toteuttamista. (Heikkilä ym. 2007, 11–18, 31.)

Jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetusikäiselle esiopetussuunnitelma yhdessä vanhempien ja kasvattajien kanssa. Suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti ottaen huomioon lapsen kokemukset, tarpeet, tulevaisuuden näkymät, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet sekä lapsen yksilöllisen tuen ja ohjauksen tarpeet. Suunnitelmat ovat apuvälineenä kasvattajille lapsen kehityksen havainnoinnissa ja mahdollisten ongelmien ehkäisyssä. (Heikkilä ym. 2007, 33.)

4.2 Päiväkodin fyysinen ympäristö

Varhaiskasvatus suunnitelman perusteet (2007) määrittelevät päivähoiton toimintaa koko maassa. Vasun tavoitteena on tasavertainen ja yhdenmukainen varhaiskasvatus, joka sisältää hoivan, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatusympäristö muodostuu fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden yhteistuloksena. (Heikkilä ym. 2007.) Suomalainen päiväkotihoidon on kansainvälisen vertailun mukaan korkealla tasolla, jos tarkastellaan aineellisia ja materiaalisia resursseja. Aineellisia resursseja ovat säännölliset ateriat, hyvät fyysiset tilat, jotka tukevat oppimista, kasvua ja kehitystä. Päiväkodissa aineelliset resurssit ovat kaikkien lapsien saatavilla, sillä tilat, välineet, lelut ja materiaalit ovat tasavertaisessa käytössä. (Puroila & Estola 2012, 30.)

Bronfenbrennerin (1979) ekologinen teoria määrittää päiväkodin osaksi lapsen mikrosysteemiä kodin ja kaveripiirin tavoin. Päiväkotitarjoaa ympäristön, jossa lapsi on aktiivinen vuorovaikutuksessa oleva osapuoli. Puroilan ja Karilan mielestä kehitys ja kasvatustieteet ovat eri ilmiöitä, vaikka ne ovat arjessa samaan aikaan esillä. Kasvatustieteen päämäärä on kuitenkin lapsen optimaalisen kehityksen tukeminen. (Puroila & Karila 2001, 208–220.) Härkösen mukaan kasvatustiede näyttäytyy Bronfenbrennerin teoriassa ympäristötekijänä, jonka kanssa lapsi on vuorovaikutuksessa tietyn ajan siten, että tuloksena siitä lapsi kasvaa ja kehittyy. Kehitys on kasvatustieteen tavoitetta ja tulosta kasvatustieteen ja kasvatustieteen näkökulmasta. (Härkönen i.a, 24.)

Bronfenbrenner on kehittänyt ekologisen teorian selittämään sitä, kuinka kaikki lapsen elämässä ja ympäristössä vaikuttavat lapsen kehitykseen ja kasvuun. Hän jakaa näkökulmansa neljään tasoon, jotka vaikuttavat lapsen kehitykseen. Näitä tasoja ovat mikro-, meso-, eko- ja makrosysteemit. Mikrosysteemillä tarkoitetaan lähintä ympäristöä, kuten perhettä, päiväkotia ja koulua, missä lapsi elää päivittäin ja on vuorovaikutuksessa. Näiden lähiympäristöjen vuorovaikutus on merkittävää lapsen kehityksen kannalta, mitä rohkaisevimpiä ja turvallisempia suhteita näissä on sitä paremmat mahdollisuudet lapsella on kasvaa ja kehittyä. Mesosysteemillä tarkoitetaan mikrosysteemin ympäristöjen yhteistyötä ja työskentelyä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Eksosysteemin taso sisältää lapselle muita lähellä olevia ihmisiä ja paikkoja, joiden vuorovaikutukseen lapsi ei

voi itse vaikuttaa, mutta ne vaikuttavat lapseen suuresti. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi vanhempien työpaikan välisiä suhteita toisiinsa tai naapuruston välistä suhdetta. Viimeisenä Bronfenbrenner mainitsee makrosysteemin, mikä kuvaa kaukaisempia ihmissuhteita ja paikkoja, millä on vaikutusta lapseen. Tämä joukko on usein suurin ja voi sisältää muun muassa yhteiskunnan ilmiöitä, kulttuuriarvoja, lakia, talouden tilannetta tai sotia. Nämä asiat vaikuttavat lapseen joko positiivisesti tai negatiivisesti. (Mentalhelp i.a.)

Puroilan ja Estolan tutkimuksessa (2012) lasten omistajuus ilmeni päiväkodin fyysisen ympäristön rakentumisella. Lapsilla on päiväkodissa omat istumapaikat, oma sänky, oma naulakkopaikka, joiden kautta lapsi kokee olevansa osa yhteisöä. Lasten omat lelut, vaatteet ja reppu korostavat lapsen yksilöllisyyttä ja omistamista, jotka tutkimuksen olivat lapsille todella tärkeitä. Lindbergin (2012) mukaan lasten henkilökohtaiset esineet ovat tärkeitä ja niillä on merkitys sille miten lapsi kokee kuuluvansa osaksi yhteisöä. Tutkimuksessa lasten kertomuksissa tuli esille omien lelujen merkitys lasten leikeissä. Lasten omien lelujen ja muiden tuotteiden merkitys nähtiin laajempina kuin omistaminen. Lasten omat lelut ja vaatteet päiväkodissa rakentavat lapsen minäkuvaa. (Puroila & Estola 2012, 32.) Mari Vuorisalo (2013) on tutkinut väitöskirjassaan päiväkotiympäristöä, hänen mukaansa päiväkodin vertaisryhmässä syntyy lapsille erilaiset asemat, joita määritellään muun muassa omistajuuden kautta. Hänen tutkimuksensa mukaan lasten arki päiväkodissa on täynnä erilaisia osallistumisen ja valitsemisen paikkoja. Nämä hetket ovat arjen solmukohtia, joissa tulee ilmi myös lasten eriarvoistuminen päiväkotiryhmässä.

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön eli VKK-Metron 2011–2013 toteutetussa tutkimuksessa lapsen hyvinvointia tarkasteltiin Hyve-mallin avulla. Tässä tutkimuksessa päivähoiton, neuvolan ja lasten vanhemmat arvioivat lasten hyvinvointia. Tutkimuksessa tuli ilmi, että lasten hyvinvointia edistäviä materiaalisia voimavaroja olivat tavarat, tilat ja fyysiset järjestelyt. Lasten hyvinvointia lisääviä tavaroita olivat lelut sisällä ja ulkona, pelit, ja kirjat. Lasten mielestä parasta päivähoidossa olivat erilaiset leikit ja kaverit. Leikkeihin liittyen lapset mainitsivat parhaaksi asiaksi lelut, pelit ja erilaiset leikkipaikat. Kurjaksi päivähoidossa lapset mainitsivat materiaalin osalta päiväkodin tilat ja tavarat. (Salmi & Lipponen 2013). Paanasen (2006) pro gradu -tutkielmassa lasten materiaalisia voimavaroja olivat pääsy erilaisiin tiloihin sekä ympä-

ristöön. Lapset erottelivat tiloja ja paikkoja, joissa he viihtyvät paremmin ja toisissa huonommin. Vanhempien näkemys hyvinvoinnin muodostumisesta päiväkodissa liittyi ensisijaisesti tilojen ja leikkivälineiden turvallisuuteen. Fyysiseen turvallisuuteen liittyviä riskejä ovat heidän mielestään rakennusten homeongelmat, piha-alueiden kunto sekä lähialueen liikenne. Susanna Helavirran väitöstutkimuksessa (2011) lapselle hyvinvoinnin kannalta oma huone oli merkityksellinen hyvinvoinnin lähde. Näiden edellä mainittujen tutkimusten perusteella päiväkodin tiloilla ja lasten omilla paikoilla on merkitystä lapsen hyvinvoinnin kannalta.

4.3 Päiväkoti sosiaalisena ja psyykkisenä ympäristönä

Laine & Neitola ovat todenneet että lapsen päivään sisältyvä laaja sosiaalinen verkosto muistuttaa jopa messuhallia tai markkinapaikkaa. Lapsen vertais- ja ystävyysuhteiden merkitys kasvaa sitä suuremmaksi mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa. Päiväkodissa lapset tottuvat tietynlaiseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen, sillä he joutuvat jakamaan huomionsa oman ja toisten toiminnan suhteen. Sosiaalinen joustavuus ja muutoksensietokyky ovat taitoja, mitä lapsilta vaaditaan. Lapsen ikä-, leikki- ja ryhmäkaverit muodostavat lapsen vertaisryhmän. Vertaisryhmällä on merkittävä vaikutus lapsen psykososiaaliseen kasvuun. Lapset, joilla on ystäviä, ovat sosiaalisempia, yhteistyökykyisempiä, itseensä luottavaisempia sekä vähemmän masentuneita. (Laine & Neitola 2002, 15–17.)

Lasten välisten vertaissuhteiden lisäksi päiväkodissa lapsille merkittäviä suhteita ovat suhteet aikuisiin. Lapsen hyvinvointia tukevat merkittävästi hyvät suhteet aikuisiin, sillä aikuisten ja lasten vuorovaikutus on tärkeä tekijä päivähoitossa kaikessa toiminnassa. Psyykkisen ympäristön kannalta keskeisiä asioita ovat myönteiset asenteet lasta kohtaan, lapsen huomioiminen sekä lämmin ja ystävällinen suhtautuminen lapseen. Päivähoitopaikan ilmapiiriin vaikuttavat päivittäiset kanssakäymisen lasten ja aikuisten välillä sekä aikuisten keskinäiset suhteet toisiin aikuisiin. Kaikki tämä luo päivähoitoon hyvää henkeä ja ilmapiiriä. (Kalliala 2008, 11.) Lapsi joutuu päiväkotipäivänsä aikana selviytymään suuressa ryhmässä jatkuvasti syntyvistä kahakoista, odottamisesta ja kil-

pailemaan muiden lasten kanssa puheenvuoroista ja aikuisen huomiosta. Lapsella on tarve hakeutua toisten lasten seuraan, mutta päiväkotikäisellä lapsella ei ole vielä riittäviä taitoja yhdessä toimimiseen. Vuorovaikutus toisten lasten ja aikuisten kanssa on samalla palkitsevaa ja kuluttavaa. Aikuisia tarvitaan jatkuvasti ohjaamaan erilaisia tilanteita. Päiväkoti on yhteisö, johon lapsi kuuluu yhtenä yksilönä.

Aikuisen tehtävänä on tarjota turvallista vuorovaikutusta, jossa lapsi voi testata ja kokeilla rajojaan ja samalla luottaa siihen, että aikuinen asettaa rajat. Mitä pienemmässä ryhmässä lapsi voi olla, sitä helpompaa ja turvallisempaa hänen on hallita omaa toimintaansa, tulla yksilönä näkyväksi ja olla oma itsensä. Pienryhmätoiminta on siis ensiarvoisen tärkeä. Jokaisella lapsella ja pienryhmällä tulisi olla omahoitaja, joka vastaa lapsen päivähoidon aloituksesta sekä oman pienryhmästä toiminnasta. Omahoitaja pystyy ohjaamaan pienryhmänsä oppimisprosessia ja samalla varmistamaan, että jokainen lapsi saa tarvitsemansa yksilöllisen tuen. Pienryhmän pysyvyydellä on myös tärkeä merkitys, sillä näin lapsi voi kunnolla ryhmäytyä omaan pienryhmäänsä sekä oppia tuntemaan ja luottamaan oman pienryhmän lapsiin. Mikkonen ja Nivalainen ovat tutkineet, että 3–4-vuotiailla lapsilla sopiva pienryhmäkoko on maksimissaan seitsemän lasta. Heti jos ryhmässä on nuorempia lapsia kuin 3–4-vuotiaat, pienryhmän koon pitäisi pienentyä. (Mikkola & Nivalainen 2010, 19, 31-35.)

Päiväkoti on monenlaisten sosiaalisten suhteiden verkosto, joka koostuu useista lapsista ja aikuisista, joihin lapsi kiinnittyy. Päiväkoti tarjoaa lapselle vertaisryhmätoimintaa ja lasten välisiä sosiaalisia suhteita. Vertaisryhmä muodostuu lapsen ikä, leikki ja ryhmäkavereista. Mitä isommasta lapsesta on kyse sitä enemmän lapsen vertais- ja ystävyys-suhteet merkitsevät hänelle. Lasten läheiset vertais- ja ystävyys-suhteilla on yhteys lapsen psykososiaaliseen kasvuun. Vuorovaikutussuhteet tarjoavat lapselle kontekstin, jossa hänen perustaidot ja kyvyt kehittyvät ja pääsevät esille. Lapset, joilla on ystäviä, ovat sosiaalisempia, yhteistyökykyisempiä, itseensä luottavaisempia ja vähemmän masentuneita. Ystävyys-suhteet helpottavat myös lapsen sopeutumista uusiin tilanteisiin (Laine & Neitola 2002, 15–17.) Vertaissuhteiden merkitys lapsille hyvinvoinnin rakentajana on tullut ilmi kaikissa työssä käsitellyissä aikaisemmissa tutkimuksissa (Kiili 2006; Laine & Neitola 2002; Paananen 2006; Helavirta 2011; Puroila & Estola 2012; Salmi & Lip-

ponen 2013). Puroila & Estolan (2012) tutkimuksessa vertaissuhteet olivat merkityksellisiä jo pienille lapsille ja pienten ryhmissä esiintyy kiinteitä kaverisuhteita.

Lasten olemuksessa ja kertomuksissa näkyy kavereiden tuoma ilo mutta myös sivuun jäämisen pettymys. Paanasen (2006) tutkimuksen mukaan sekä vanhemmat, että lapset arvostivat vertaissuhteiden merkitystä keskeisenä hyvinvointia lisäävänä tekijänä päiväkodissa. Lapsille kaverit liittyvät toimintaan ja vertaissuhteet merkitsevät heille sosiaalista yhdessäoloa. Vanhemmille vertaissuhteiden merkitys sosiaalisen yhdessäolon lisäksi oli sosiaalisten taitojen oppimisessa. Opittavia taitoja olivat muun muassa toisten huomioon ottaminen, vuoron odottaminen, suvaitsevaisuus ja hyvät vuorovaikutustaidot. Laineen ja Neitolan tutkimuksen mukaan erilaiset ongelmat vertaissuhteissa ovat hyvin yleisiä jo alle koulu-ikäisillä lapsilla (Laine & Neitola 2002, 95). Kiusaajat olivat heikommassa asemassa kuin muut lapset. Kiusaajilla ja kiusatuilla on usein ongelmia toverisuosiossa ja käyttäytymisessä. Lapsen pelkoja liittyvissä tutkimuksissa kaverisuhteisiin liittyvät pelot olivat tyypillisiä alle koulu-ikäisten lasten pelkoja (Kirmanen 2000; Lahikainen, Kraav, Kirmanen & Majjala 1995; Mäkelä 2010.) Lasten välisten vertaissuhteiden lisäksi päiväkodissa tärkeitä lapsille ovat suhteet aikuisiin. Hyvät suhteet päiväkodin aikuisiin tukevat lapsen hyvinvointia merkittäväällä tavalla (Puroila & Estola 2012, 35).

Lasten vaikutus ympäristöön varhaiskasvatuksessa on tunnettu. Aikaisemmissa tutkimuksissa ovat tutkineet päiväkodin sosiaalisen järjestyksen rakentumista ja on huomattu, että lapset tuovat toimiessaan uutta osaamista arkeen, joka muotoutuu myöhemmin kunkin lapsen omaksi osaamiseksi. (Kinos 2002, 119–132; Reunamo 2007, 26.) Jokainen lapsi kokee päiväkodin käytännöt ja rutiinit erilailla. Esimerkiksi askartelutilanteessa kaksi samanikäistä lasta voivat käyttäytyä hyvinkin päinvastaisesti, mikä muuttaa varhaiskasvattajan reagoitua sekä herättää pohdintaa toiminnan muuttamisesta. Lasten näkemykset vaikuttavat päiväkodin toimintaan ja lapsi tuottaa päiväkodin toiminnan sisältöä oppimisen lisäksi. Tärkeää on huomata varhaiskasvattajien rooli toiminnan ohjaajina, ei ole itsestään selvää, että aikuinen ymmärtää lapsen näkemyksiä ja muutosvoimaa. Lasten näkemykset ja aikaansaannokset ovat parhaimmillaan yhdessä toteutettavaa toiminnan suunnittelua. (Reunamo 2007, 29.)

4.4 Kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa

Nykyajan vanhemmuus on yhä enemmän julkisten instituutioiden, kuten neuvolan, päiväkodin ja koulun kanssa jaettua vanhemmuutta. Palvelut auttavat, tukevat ja jakavat tietoa vanhemmille lapsen hoitoon, kasvuun ja kehitykseen liittyen. Vanhemmuuden tukemista pidetään erittäin tärkeänä, mutta voimavaroja, kuten aikaa, rahaa, työtapoja ja henkilöstöä on tarjolla neuvoloissa ja päiväkodeissa usein liian vähän. Vanhemmuuden tukeminen siis on yhteiskunnallinen tehtävä. Keskusteltaessa perheen voimavaroista, tuesta ja tarpeista, ei ole niin tärkeitä, että jokainen tarve tulee tyydytettyä. Isoin haaste on se, millä tavoin perheen voimavarat saadaan käyttöön ja olemassa oleva tuki kohdalleen. (Kekkonen 2006, 16–21, 31.)

Kasvatuskumppanuus käsitteenä on noussut 2000-luvulla muotiin. Se näkyy varhaiskasvatuksessa trendikkäänä täydennyskoulutuksen aiheena ja vilkkaana keskusteluna. Käsitteenä kasvatuskumppanuus on kuitenkin monipuolinen ja hankala. Kumppanuu-
della tarkoitetaan yksinään vapaaehtoisuuden pohjalta syntyvää ihmissuhdetta, mikä ei päiväkodissa toteudu, sillä vanhemmat ja kasvattajat eivät valitse toisiaan. Varhaiskasvatuksessa työntekijät ovat asiantuntijoita ja vanhemmat lapsineen asiakkaita, vaikka päiväkodin arjessa siitä ei näillä nimillä puhuta. Kalliala toteaa, että varhaiskasvattajat käyttävät valtaa ammattilaisina vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Tätä valtaa kutsutaan hyväksi vallaksi, sillä se varmistaa sen, että välikädessä oleva lapsi hyötyy siitä. (Kalliala 2012, 93.)

Päiväkodin henkilökunta tapaa vanhempia joka päivä ainakin kahteen otteeseen, kun vanhemmat tuovat ja hakevat lapsiaan. Varhaiskasvatus poikkeaa tässä rajusti koulu-
maailmasta, jossa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nähdään haastavaksi. Yhteiset keskustelutuokiot tuonti – tai hakutilanteissa kuuluvat jokaisen päiväkodin arkeen ja toimintatapoihin. Joidenkin vanhempien kohdalla tiedonjano oman lapsensa päiväkotitoiminnan suhteen on loputon. Toisille riittää pikaiset kuulumiset päivältä. (Keskinen & Virjonen 2004, 106.) Vanhempien kanssa keskusteluun käytettävä aika vie työntekijän päivästä noin viisi prosenttia. Näihin keskusteluihin kuuluvat muun muassa tuonti- ja hakutilanteet, erikseen sovitut keskustelut ja vanhempainillat. Vanhempien kanssa käy-

tettävä aika on aina pois lapsilta, sillä se vie yhden aikuisen huomion hetkeksi pois lapsiryhmästä. (Kalliala 2012, 91.)

Lisäksi ainakin kerran vuodessa järjestetään vanhempien ja lapsen omahoitajan kanssa yhteinen varhaiskasvatussuunnitelmatapaaminen lapsen edun takaamiseksi. Samalla kirjataan ylös kehitystavoitteita, kuulumisia, mahdollisia huolenaiheita sekä lapsen tapoja ja luonnetta. Lapsen hyvän kehityksen sekä mahdollisten ongelmien ehkäisyn kannalta on erityisen tärkeää, että kasvatuskumppanuus – suhde toimii ja, että lapsen kehitysympäristöt ovat joustavassa, luovassa sekä rakentavassa yhteistyössä keskenään. (Keskinen & Virjonen 2004, 107.) Vanhemmuuden tukemisen tarve voi ilmentyä lapsen ja vanhemman turvallisen kontaktin puutteena, lapsen levottomuutena, yleisenä oireiluna tai esimerkiksi kurittomuutena. Näiden tausta on yleensä monisyinen. Päiväkodin henkilökunnan mukaan perheet tarvitsevat eniten tukea jaksamiseen sekä arkiaskareisiin. Tukimuotoja oli muun muassa kasvatuksellinen tuki, keskustelut, rohkaisut, verkostopalaverit, ryhmäillat ja eteenpäin Toimiva vuorovaikutteinen yhteistyö vanhempien kanssa lisää luottamusta sekä varmistaa lapsen tasapainoisen kehityksen. (Paavola & Talib 2010, 234.)

Kallialan (2012, 128–129) mukaan sosionomin vahvuudet varhaiskasvatuksessa suuntautuvat laajemmin perheen tukemiseen, kun taas kasvatustieteen kandinaatin ydinosaamista on lasten kanssa toimiminen. Kalliala kritisoikin vahvasti sosionomin varhaiskasvatuksen opintojen riittämättömyyttä verrattuna yliopiston suorittaneisiin lastentarhaopettajiin. Päiväkodin henkilökunnasta yhä useampi on sosionomeja ja lähihoitajia, joiden ensisijainen työnkuva ei ole lasten kanssa toimiminen. Varhaispedagoginen osaaminen päivähoidon sisällä on Kallialan mukaan siis vähentynyt.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

5.1 Tutkimuksen tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille keravalaisien päiväkotien lasten näkemyksiä arjestaan esikoulussa. Työ on toteutettu yhteistyössä Keravan kaupungin kasvatus – ja opetustoimen kanssa vuoden 2015 aikana. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Työ on tehty tilaustyönä kasvatus- ja opetustoimelle valmiista haastatteluaineistoista mikä minulle toimitettiin vuoden 2015 alussa. Tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena oli saada vuoden 2014 esikoululaisten lasten vastaukset todelliseen käyttöön ja tarkasteluun. Työn aiheen valikoituminen liittyi Keravalla 2015 päivitettävään lasten ja nuorten hyvinvointikertomukseen, jossa lasten ja nuorten arki, osallisuus ja yhdenvertaisuus nostettiin esille. Varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisten lasten äänen esille saaminen ohjelmaan oli haastavaa materiaalin puutteen takia. Nuoret, kuntalaiset ja vanhemmat osallistuivat ohjelman päivittämiseen vastaamalla verkkokyselyyn, osallistamalla kaupungin aluekohtaisiin järjestettyihin tapaamisiin sekä muun muassa keskusteluihin ja työpajaan nuorisotilassa Keravalla.

Keravalla lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia on laadittu ennen 2015 vuotta kolme kertaa. Ensimmäinen ohjelma julkaistiin vuonna 2002. Vuonna 2015 laadittu suunnitelma jatkaa samoilla linjauksilla kuin aikaisemmat suunnitelmat, mutta päivitettyillä sekä tarkennetuilla tavoitteilla sekä kehittämiskohteilla. Suunnitelman lähtökohtina toimii valtioneuvoston hyväksymä hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015, kansalliset lapsi- ja nuorisopolitiikan ohjelmat sekä Keravan kaupungin oma strategia. Hyvinvointikertomuksen tavoitteena on nostaa esille lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, tehdä ehdotuksia toiminnan parantamiseksi sekä seurata toimenpiteiden toteutumista ja vaikutuksia. Työtä varten Keravan kaupunginjohtaja on päätöksellään (§91/2013) nimennyt eri hallintokuntien edustajista koostuvan työryhmän, jonka vastuulla ohjelman julkaisu on.

Keravalaisten esikoululaisten haastattelulomakkeet olivat ainoa keino saada myös alle 7-vuotiaan ääntä kertomukseen. Päiväkodin johtajat miettivät johtaja-kokouksissaan itsenäisesti keinoja ja asioita, joita he halusivat nostaa kertomukseen. Minä työskentelin esikoululaisten haastattelun parissa litteroiden niitä. Osallistuin muutamaaan päiväkotien johtajakokoukseen, jossa kävin esittelemässä tuloksia ja lasten vastauksia. Näiden perusteella työryhmä ja johtajat päättivät asioista, mitä kirjoitettiin hyvinvointikertomukseen. Kasvatus- ja opetustoimi toivoi kuitenkin, että tekisin esikoululaisten vastauksista tarkempaa analyysia, jolloin ehdotus tämän työn tekemiseen lähti kasvamaan.

Diakonia-ammattikorkeakoulun tavoitteena on tuottaa sellaisia opinnäytetöitä, missä kehitetään ihmisen ja yhteisöjen tukemiseen liittyviä toimintoja yhteiskunnassa. Hyvinvoinnin edistäminen on yksi diakonia-ammattikorkeakoulun päämäärä liittyen yhteisöjen, tasa-arvoisuuden sekä oikeudenmukaisuuden tukemiseen ja kehittämiseen. Rajausten tekeminen on eettinen lähtökohta korkeatasoiselle työskentelylle. (Kuokkanen, Kiviranta, Määttä & Ockenström 2007, 21.) Olen huomionut työssä myös lähteet kriittisesti ja tarkastellut niiden luotettavuutta, soveltuvuutta sekä taustalla olevia motiiveja.

Haastattelulomakkeen kysymykset on luotu kasvatus- ja opetustoimessa sen perusteella, mitkä aihepiirit ovat tärkeitä juuri sen vuoden esiopetuksen käytännön suunnittelussa ja lasten äänen esille tuomisessa. Haastattelulomake ei siis ole joka vuosi sama, mikä estää työn tulosten vertailun edellisiin vuosiin. Lasten haastattelut ovat päiväkodissa varhaiskasvattajan työväline, jonka avulla hän voi kehittää ja suunnitella toimintaa yhdessä lasten kanssa. Lisäksi lasten vastaukset kysymyksiin antavat arvokasta palautetta niin päiväkodille kuin kasvatus- ja opetustoimelle. Kaikilta lasten vanhemmilta on kysytty luvat haastattelulle. Haastattelut ovat edenneet lapsen tahtiin. Varhaiskasvattaja on voinut tarvittaessa pilkkoa haastattelun pienempiin osiin, tärkeintä on, että lapsella on hyvä ja rauhallinen olo tilanteessa. Työntekijänä en itse ole päässyt vaikuttamaan haastattelukysymyksiin, haastattelulomakkeen malliin, lupien kysymiseen vanhemmilta tai itse haastattelutilanteisiin. Minulle toimitettiin valmiit ja täytetyt haastattelulomakkeet, joista lähdin liikkeelle.

5.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusongelma

Tässä työssä en ole tarkastellut sukupuolta erillisenä tekijänä, joten tuloksista ei voida päätellä sukupuolen merkitystä vastaukseen. Tämän työn tutkimuskysymykset ja tutkimusongelman on luotu yhdessä kasvatus- ja opetustoimen kanssa. Tutkimuskysymyksiäni liittyvät vahvasti saamaani aineistoon ja siitä esille nousseihin vastauksiin. Tutkimuskysymyksiäni ovat

1. Millaiset asiat ovat 5-6-vuotiaalle tärkeitä esikoulussa?
2. Millaisista asioista 5-6-vuotiaat eivät pidä esikoulussa?
3. Millainen merkitys aikuisilla on lapsille esikoulussa?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää tuloksista nousevien asioiden pohjalta asioita, mistä lapset pitävät ja mitkä he kokevat arjessa tärkeiksi. Tutkijan näkemys perustuu 100 lapsen vastauksiin lasten mainitsemista asioista. Toisen kysymyksen avulla pyrin selvittämään asioita, joista lapset eivät pidä esikoulussa ja etsimään ratkaisuehdotuksia niiden muuttamiseen. Viimeisen eli kolmannen tutkimuskysymyksen kautta lähdin selvittämään päiväkotien varhaiskasvattajien asemaa ja roolia lasten toiveiden ja osallisuuden toteuttamisessa.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimustapaa, jonka tarkoituksena on jonkin ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen. Kvalitatiivinen tutkimus ei käytä tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullista tutkimusmenetelmää käytetään usein kun, ilmiöistä ei ole tietoa, teorioita tai tutkimuksia. Menetelmä mahdollistaa syvällisen näkemyksen ilmiöstä, uusien hypoteesien ja teorioiden luomisen, moni-menetelmällisyyden ja ilmiön hyvän kuvaamisen, mikä sopii tähän työhön loistavasti. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan joustava, joka mahdollistaa syvällisten analyysien teon sekä syklisen etenemisen aineistossa. (Kananen 2088, 24, 32.) Tässä työssä laadullinen tutkimusmenetelmä oli viisain valinta,

koska tutkija pyrkii ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen sekä ilmiön monipuoliseen kuvaamiseen ja selittämiseen.

Määrällisessä ja laadullisessa tutkimuksessa on kolme peruskysymystä, jotka määrittelevät tutkimusotetta ja tutkimusmenetelmää tutkimuksessa. Kysymyksissä kysytään tiedonkeruu menetelmää, tiedon määrää ja kohdetta. Laadullisessa tutkimuksessa havaintoyksiköiden määrä voi olla minimissään yksi, sillä määrien kasvattaminen lisää kustannuksia ja vie aikaa. Kananen painottaa, että laadullisessa tutkimuksessa aineiston laatu on määrää tärkeämpi. (Kananen 2008, 34.) Työn tarkoituksena on ymmärtää lapsen näkemyksiä sekä yrittää saada selville laajemmassa kontekstissa, mitä lapset oikein ajattelevat ja tuovat esille maininnoissaan.

E erityisen tärkeää laadullisessa tutkimuksessa on kiinnittää huomiota työn luotettavuuteen, vallitseviin arvoihin sekä ristiriitaisuuksiin, jotka voivat vaikuttaa työn luonteeseen (Alasuutari 2011, 38-39). Arvoituksen ratkaiseminen eli aineiston tulkinta luo aineistolle rakenteen, jonka avulla tutkija luo merkityksiä tuloksille sekä pystyy vertailemaan niitä aikaisemmin julkaistuihin tutkimuksiin ja töihin. (Alasuutari 2011, 40,44.) Aineiston riittävyttä voidaan mitata kylläntymisellä eli saturaatiolla. Tällä tarkoitetaan sitä, että aineisto on riittävä, kun uudet tapaukset eivät enää tuo tutkimuksen kannalta oleellista uutta tietoa. (Eskola & Suoranta 1998, 62.)

Laadullisen tutkimusmenetelmän metodina sisällönanalyysi on tapa etsiä merkityssuhteita ja kokonaisuuksia, jotka esitetään sanallisina tulkintoina. Tutkimusaineistoa pelkistetään, jotta olennainen informaatio tulee esille. Pelkistämisen jälkeen tutkimusaineisto voidaan ryhmitellä johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. (Vilka 2015, 163.) Lajittelin vastaukset suurempiin kokonaisuuksiin ja jätin epäolennaisempia asioita huomioimatta koostaessani kolmea pääteemaa. Olen tarkastellut aineistoa lapsen ja perheen hyvinvoinnin näkökulmasta, joka on vaikuttanut siihen, mikä tutkimustuloksissa on ollut työn kannalta olennaista. Opinnäytetyössä aineisto on kerätty viidestä päiväkodista, yhteensä sadalta lapselta. En kohdannut vielä tämän aineiston kohdalla kylläntymistä, vaan jokainen kysymys toi aina uusia vastauksia sekä tietoa tutkijalle.

5.4 Tutkimuksen toteutus

Tässä työssä olen käyttänyt viiden keravalainen päiväkodin vastauksia. Lomakevastauksia kertyi yhteensä 100 kappaletta. Jokaisessa kyselylomakkeessa oli seitsemän kysymystä. Vastanneiden lasten sukupuolijakauma oli tasainen, tyttöjä oli 49 ja poikia 51. Kokosin ja litteroin kyseiset haastattelulomakkeet keväällä 2015 työelämän kehittämissarjoittelun aikana Keravan kaupungilla. Litteroituja sivuja kertyi yhteensä 27 sivua. Haastattelukysymykset olivat seuraavanlaisia:

1. Mitkä asiat kiinnostavat sinua eskarissa?
2. Mistä asioista et pidä, tai mitkä asiat jännittävät sinua eskarissa?
3. Missä olet hyvä omasta mielestäsi?
4. Missä asioissa tarvitset aikuisen apua?
5. Millaisia asioita haluaisit tehdä yhdessä ryhmän aikuisten kanssa?
6. Onko sinulla ystäviä eskarissa?
7. Kenen ystävä haluaisit olla?

Aineiston analyysiksi olen valinnut teemoittelun. Teemoittelulla tarkoitetaan aineistoista nostettavia keskeisiä aiheita. Teemoittelulle tyypillistä on etsiä aineistosta yhdistäviä tekijöitä. Teemoittelu on tyypillinen ja luonteva tapa teemahaastatteluaineistoin analysoinnissa, toinen tapa on järjestää aineisto litteroinnin jälkeen teemoihin, mitä käytän tässä työssä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemojen muodostamisessa olen käyttänyt apuna litteroituja haastatteluja, jotka olen kirjannut microsoft excel – taulukkoon. Haastatteluaineistoista nousee esiin kolme pääteemaa, jotka olen nimennyt seuraavanlaisesti:

1. minä esikoululaisena,
2. varhaiskasvattajan rooli ja ammatillisuus ja
3. lasten vertaissuhteet päiväkodissa.

Ensimmäinen teema minä esikoululaisena pitää sisällään haastattelun kysymykset yksi, kaksi ja kolme. Toinen teema sisältää kysymykset neljä ja viisi, joten viimeiselle teemalle jää haastattelun kysymykset kuusi ja seitsemän. Tutkimuksessa teemojen käsittelyssä tuon esille sitaatteja eli näytepaloja aineistosta. Aineistosta lainatut kohdat ovat

havainnollistavia esimerkkejä sekä todisteita aineiston olemassa ololle. Sitaatteja käytäessä tutkijan tulee olla kriittinen ja pohtia sitaatin merkitystä ja tarpeellisuutta. Sitaatit vaativat aina tutkijan kommentointia, tulkintaa sekä yhteyttä teoriapohjaan. Aineistositaateissa kaikki nimet ja nimitykset on muutettu vastaajien anonymiteetin vuoksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Lapsiin liittyvä tutkimus keskittyy yleensä alakouluikäisiin sekä sitä nuorempiin lapsiin. Lapsia voidaan tutkia monesta näkökulmasta ja monella erilaisella tavalla. Tässä työssä lapset ovat tuottaneet tietoa haastattelukysymyksiin vastaamalla. (Karlsson & Karimäki 2012, 19.) Työssä käytettävä aineisto on kerätty vuonna 2014 keravalaisista päiväkohteista esiopetuksen ryhmistä, joissa lapset ovat iältään 5–6-vuotiaita. Aineisto on litte-roitu, koottu ja analysoitu vuoden 2015 aikana. Keravan kaupungilla on käytössään esikoululaisen tehtäväpaketti, joka toimitetaan kunnan päiväkoteihin vuosittain. Tämä tehtäväpaketti sisältää haastattelulomakkeen, jonka avulla esikoululaisten haastattelut voidaan tehdä. Tämän työn haastattelut on tehty vuoden 2014 syksyn aikana esikoulun alkaessa. Esikouluryhmien kasvattajat ovat vastuussa lapsien haastattelemisesta ja lomakkeiden palautumisesta kasvatus- ja opetustoimeen. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja, joihin varattiin oma rauhallinen tila ja aikaa.

Haastattelulomakkeen kysymykset on luotu kasvatus- ja opetustoimessa sen perusteella, mitkä aihepiirit ovat tärkeitä juuri sen vuoden esiopetuksen käytännön suunnittelussa ja lasten äänen esille tuomisessa. Haastattelulomake ei siis ole joka vuosi sama, mikä estää työn tulosten vertailun edellisiin vuosiin. Lasten haastattelut ovat päiväkodissa varhaiskasvattajan työväline, jonka avulla hän voi kehittää ja suunnitella toimintaa yhdessä lasten kanssa. Lisäksi lasten vastaukset kysymyksiin antavat arvokasta palautetta niin päiväkodille kuin kasvatus- ja opetustoimelle. Lasten vanhemmilta kysytään luvat haastattelulle ja se etenee lapsen ehdoilla. Haastattelun voi tarvittaessa pilkkoa osiin, tärkeitä on, että lapsella on hyvä ja rauhallinen olla tilanteessa. Tutkija ei itse ole päässyt vaikuttamaan haastattelukysymyksiin, haastattelulomakkeen malliin, lupien kysymiseen vanhemmilta tai itse haastattelutilanteisiin. Minulle toimitettiin valmiit haastattelulomakkeet, joista lähdin liikkeelle.

5.5 Työn eettisyys ja luotettavuus

Toiminnan eettisten ratkaisujen tavoitteena on ihmisen kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuus. (Kuokkanen ym. 2007, 11). Lasten ja nuorten oman äänen kuuleminen ja heidän osallisuutensa korostaminen on levinnyt lasten kanssa tehtävästä työstä, käytännöistä ja arjesta yhä selkeämmin myös tutkimusten toteutukseen. Pienilläkin lapsilla on nykyään usein rooli tiedontuotannossa sekä kanssatutkijoina. Tutkijan ja lapsen välinen luottamuksellisen suhteen luominen on eettisesti kestävän tutkimuksen kulmakivi. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimus ei saisi hankaloittaa siihen osallistuvien lasten tai nuorten elämää, eivätkä tulokset saisi vahingoittaa ketään. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensimmäiseen osaan kuuluu tutkimusta säätelevät normit ja käytännöt sekä toiseen osaan erilaiset valinnat ja perustelut aineistojen, menetelmien, tutkimusasetelman valitsemisessa. Viimeisenä osana tulee huomioida tutkimustiedon jälkikäyttö ja se, miten lapset suhtautuvat tutkimuskohteena olemiseen ja heistä tehtyihin tulkintoihin. (Lagström, Pösö, Rautanen & Vehkalahti 2010, 15, 33.)

Kaikki lapsiin perustuva tutkimus perustuu tiettyyn käsitykseen lapsuudesta ja lapsesta. Lapsen ja aikuisen erilaisuutta painotetaan kahdesta syystä. Perinteisenä näkemyksenä lapsi nähdään haavoittuvana ja ei vielä osaavana, jolloin eettisyys liitetään ensisijaisesti lapsen suojelemiseen. Toiseksi lapsella ei ole valtaa ja vastuuta tehdä päätöksiä siitä, saako lasta tutkia. Lapsen huoltajalla on tällöin siitä valta ja vastuu. Lasten katsotaan olevan edelleen yhteiskunnassa marginaalisessa asemassa ja kaipaavan erityistä huomiota, jolloin epätasapaino aikuisten ja lasten valtasuhteissa korjaantuisi. (Lagström ym. 2010, 92.). Instituutio määrittelee käsitteet ja rajat, instituutio asettaa myös rooleja. Suomessa ei ole yleispätevää lainsäädäntöä siihen, kuka saa päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen. Lapsen osallistuminen tutkimukseen kuuluu niihin henkilökohtaisiin asioihin, joista huoltaja lain mukaan päättää. Huoltajan tulisi kuitenkin keskustella lapsen kanssa asiasta ennen päätöstä. Jokaisen alle 18-vuotiaan tutkimiseen tarvitaan huoltajan suostumus. (Lagström ym. 2010, 17, 33.) Uskon myös, että jokaisella ihmisellä on omat tulkintansa lapsuudesta ja lapsista, tutkijana minun on syytä huomioida tämä ja pitää omat arvoni, ennakkoluulot sekä asenteet poissa työstä. Tämä vaatii minulta

paljon reflektointia sekä tietoista työtä. Tutkimustulokseni olen saanut kasvatus- ja opetustoimen kautta, joten on pohdittava sitä, minkälaista lapsuutta tutkimuksessa tuotetaan

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Minä esikoululaisena

Ensimmäiset kolme kysymystä haastattelussa liittyvät lapsen omiin odotuksiin esikoulu-
lusta sekä taitoihin, mielenkiinnonkohteisiin ja asioihin, jotka eivät ole kivoja tai jännit-
täviä. Ensimmäiseen kysymykseen vastasi sadasta lapsesta yhtä lukuun ottamatta kaikki
eli yhteensä 99 lasta. Yksi lapsista vastasi, että tiedä mitkä asiat esikoulussa kiinnosta-
vat häntä. Haastattelujen perusteella tuloksista löytyi 31 erilaista asiaa, mistä lapset oli-
vat kiinnostuneita. Yksikään lapsista ei ollut jättänyt kokonaan vastaamatta tähän kysy-
mykseen. Lapsia kiinnosti selkeästi esikoulussa eniten leikkiminen, kaverien kanssa
leikkiminen ja lelut, jotka mainittiin haastatteluvastauksissa yhteensä 58 kertaa.

Tykkään leikkiä.

Leikkiminen kiinnostaa eniten.

Kavereiden kanssa tekeminen ja leikkiminen.

Uudet jutut vaikka jos tulee uusia legoja tai leluja.

Tykkään leikkiä rekoilla.

Esikoulutehtävät nousivat tuloksista toisena 55 vastauksella. Olen sisällyttänyt esikoulu-
tehtäviin, esikoulukirjojen hahmot, laskemisen, kirjoittamisen, lukemisen harjoittelun ja
numerot, jotka liittyvät esikoulussa opetukseen ja tehtäviin.

Eskarikirjan lukeminen ja eskaritehtävät

Tehtävät mitä tulee tehtäväksi.

Sellasta, että tykkään olla täällä tekemässä eskaritehtäviä.

Askartelu sai lapsilta yhteensä 26 mainintaa. Askarteluun olen yhdistänyt piirtämisen,
värittämisen ja maalaamisen. Ulkoilu, ulkopelit liikunta ja jumppa kiinnosti yhteensä 22
lasta. Uudet ja vanhat kaverit saivat lapsilta 10 mainintaa. Sen lisäksi kahdeksan lasta
mainitsi lauta- ja palapelejä kiinnostuksen kohteikseen. Retkeily ryhmän kanssa kiin-

nosti yhdeksää lasta ja älypöydällä pelaaminen seitsemää lasta. Kolme tai neljä mainintaa saaneita asioita lasten keskuudessa oli uudet kirjat ja ruokailutilanteet. Muita lasten mainitsemia asioita, jotka keräsivät yhden tai kahden maininnan oli virkkaaminen, päivälepo, leipominen, laulaminen, ryhmätyöt, sadut, hyvät käytöstavat sekä mukavan ajan vietto yhdessä.

Toinen kysymys käsitteli asioita, joista lapsi ei esikoulussa pidä sekä asioita, jotka jännittävät. Tuloksissa lapset mainitsevat yhteensä 19 erilaista asiaa, mistä he eivät pitäneet esikoulussa. En tiedä –vastauksia oli tässä kysymyksessä eniten kaikkiin muihin tuloksiin verrattuna. 11 lapsista vastasi kysymykseen en tiedä asioista mistä he eivät pidä. Seuraavaksi saman verran mainintoja keräsi kiusaaminen 11 vastauksella.

En pidä leikeistä ulkopuolelle jättämisestä.

Kiusaamisesta en tykkää. –

Ella ja Matti joskus kiusaa (nimet muutettu)

En tykkää, että mua tönitään.

Mä en tykkää siitä, että toiset huutaa korvaan.

Kiusaamisesta, tönimisestä, riehumisesta.

En pidä siitä, että minua kiusataan, leikkejä hävitään.

Nukkuminen tai lepääminen oli 10 lapsen mielestä asioita, joista he eivät pitäneet.

En tykkää nukkumisesta.

Nukkuminen, en pidä lepäämisestä.

Kuusi lasta ei tykännyt tulosten perusteella esikoulutehtävistä ja laskutehtävistä. Viisi lasta kertoi haastattelussa, että he eivät pidä esikoulussa tarjottavasta ruuasta. Retkeily ei ollut myöskään kolmen lapsen mieleen. Asioita, joita lapset mainitsivat vain yhden tai kaksi kertaa aineistossa tämän kysymyksen kohdalla oli paljon. Niitä olivat tietyt lelut, tietyt pelit, askartelu, jumppa, esikoulun säännöt, kiipeily pihalla, kurahousujen pukeminen, kipeänä oleminen, vieraat kaverit, toisten edessä esittäminen, paikallaan istuminen, Askelettain -tuokiot ja virkkaaminen.

Toisen kysymyksen toisessa osassa kysyttiin lapsilta jännittävistä asioista esikoulussa. Erilaisia jännittäviä asioita lapset mainitsivat yhteensä 24 kertaa. 17 lasta vastasi tähän kysymykseen, ettei mikään jännitä heitä esikoulussa.

Ei oikein jännitä mikään.

Mitkään asiat eivät jännitä eskarissa.

Seuraavaksi eniten lapsia jännitti kouluun meno tai koulussa vieraileminen. Näitä vastauksia oli yhteensä kuusi kappaletta. Kuusi lasta vastasi: en tiedä, kun kysyttiin mitkä asiat jännittävät esikoulussa.

Mikään ei jännitä eskarissa, mua vaan jännittää kouluun meno.

Jännittää kouluun lähtö.

Koulussa käyminen jännitti

Pidän kaikesta. En tiedä mistä en pidä. Jännittää vierailut koululla.

En tiä.

Viisi lasta kertoi, että uudet ystävät ja kaverit jännittävät esikoulussa. Uudet asiat ja tilanteet jännittivät kolmea lasta ja tietyillä leluilla leikkiminen oli myös kolmen lapsen mielestä jännittävää esikoulussa.

Mua jännittää kaikki uudet ihmiset.

Uudet tehtävät jännittää. Yksi täti vähän pelottaa.

Uusien kaverien tapaaminen.

Kun tulee uusia lapsia.

Lukeminen oli myös kolmen lapsen mielestä jännittävää. Muita asioita, mitä lapset luetelivat olivat jotkin lautapelit, vessassa käyminen, aikuisten kanssa yksin jääminen, täysin yksin jääminen, toisen taloon meneminen, lomailu, tähän haastatteluun vastaaminen, päiväkotiin tuleminen, halloween-juhlat, luisteleminen, tippuminen jostain, tapahtumat, jumppaaminen, synttäreiden viettäminen päiväkodissa, koulukummin tapaaminen ja kirjaimet.

Ei tule mieleen mitään mistä en pidä, kaikki on kivaa. Mikään ei myöskään jännitä.

Jos en opi lukemaan tai kirjoittamaan.

No, ainaski nyt tää, mitä nyt tehdään. Jos menen toisten taloon yksin, niin jännittää.

Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin lapselta asioita, missä hän on erityisen hyvä. Lasten vastauksissa oli yhteensä 29 erilaista asiaa, minkä he olivat maininneet. En tiedä vastauksia oli tässä kysymyksessä neljä kappaletta. Kaikki lapset vastasivat kysymykseen jotain. Kaikista parhaimpia lapset olivat mielestään liikunnassa, johon olen sisällyttänyt jumpan, pihapelit, kiipeilyn ulkona ja trampoliinilla hyppimisen. Yhteensä vastauksia on 47 kappaletta.

Juokseminen, roikkuminen.

Jalkapallossa ja sählyssä.

Minä olen hyvä jumpassa –

Tehdä voltin, takaperin kuperkeikan.

Yhdellä jalalla hyppimisessä

Mä osaan potkia hyvin palloa.

Olen hyvä tempuissa, hyppynarulla ympyröitä. Olen hyvä laulamaan ja tanssimaan. Osaisin kiellettyjäkin temppuja.

38 lasta mainitsi askartelun omaksi vahvuudekseen. Askarteluun olen sisällyttänyt tuloissa piirtämisen, värittämisen ja itse askartelun.

En paljon muussa kuin piirtämisessä ja värittämisessä.

Osaan piirtää ja värittää hyvin.

Lapsista 24 mainitsi esikoulutehtävät asioiksi, joissa he olivat hyviä. Esikoulutehtäviin olen yhdistänyt lukemisen, kirjoittamisen, laskemisen, numerot ja tavuttamisen.

Numeroissa, numeroiden opettelussa

Laskutehtävät, ei muuta.

Tehtäviä osaan hienosti

Vitosen tekemisessä, oon hyvä tekee kolmosen, nelosen ja kakkosen.

Lukemisessa, kirjaimissa, numeroissa.

Hyvä lukemaan ja tekemään tehtäviä.

Leikki ja lelut mainittiin tuloksissa 18 kertaa.

Olen hyvä tekemään barbie-leikeissä hienoja koteja. Osaan tehdä koti-leikeissä hienoja ruokia.

Legoilla rakentamisessa, osaa rakentaa hienoja asioita.

Olen hyvä leikkimään omilla Pet Shopeilla.

Ohjeiden noudattamisen, kaveruuden, hölmöilyn, kohteliaisuuden, muskarin, kaverien saamisen ja hauskanpidon lapset mainitsivat tuloksissa 1-2 kertaa.

6.2. Varhaiskasvattajan rooli ja ammatillisuus

Tämä teema sisältää haastattelun kysymykset neljä ja viisi, jotka käsittelevät asioita, missä lapsi tarvitsee aikuisen apua sekä asioita, mitä lapsi haluaisi tehdä ryhmässä aikuisten kanssa. Haastattelun perusteella aineistoista löytyi 16 erilaista asiaa, joihin he tarvitsivat aikuisten apua En missään -vastauksia esiintyi tuloksissa 15 kertaa, kaksi lasta eivät vastanneet kysymykseen mitään.

En kovin missääkään.

Emmä oikeen missään.

Opin jo tekemään rusetin kengännauhaan eli en missään.

En tarvitse missään aikuisen apua.

Lapsista 36 sanoi tarvitsevänsä apua tehtävissä, lukemisessa, kirjoittamisessa sekä kirjaimissa. Tämä aihepiiri oli selkeästi suurin muihin lasten mainitsemiin asioihin verrattuna.

Kirjoittamaan jos on jotain kirjoitustehtäviä.

Vähä kaikissa tehtävissä.

Ohjauksessa eskaritehtävien tekemiseen.

Jos mulla joku kirjoitus menee väärin.

Pukeutuminen ja ennen kaikkea pukeutumisen pienissä asioissa avustaminen nousi tuloksista 15 kertaa lasten sanomina. Suurin osa 15 maininnasta sisälsi avun tarvetta hanskojen laittamisessa käteen sekä kengännauhojen solmimisessa.

Hanskojen laittamisessa.

Punaisen takin vetoketjussa.

Kengännauhojen solmimisessa.

Seuraavaksi suurin ryhmä oli kiusaamis- ja riitatilanteet, jossa lapsi ilmaisi tarvitsevänsä aikuisen apua selvittämiseen. Tulosten perusteella tässä kysymyksessä lapset kokivat kiusaamiseksi lyömisen, huutamisen, toiselle nauramisen ja leikeistä pois jättämisen.

Riitatilanteissa esim. jos kavereiden kanssa on ollut jotain.

Riitatilanteissa toisen lapsen kanssa. Ongelmatilanteissa.

Jos mä kaadun, kun joku nauraa.

Jos joku kiusaa niin voin kertoa aikuiselle.

Askartelu ja kädentaidot mainitaan tuloksissa kuusi kertaa, kuten myös korkealla olevien asioiden ojentaminen vaatii aikuisen apua. Pelien pelaamisessa sekä legoilla rakentelussa kaksi lasta kaipasi aikuisen apua.

Vastaavasti asioita, mitä lapset tahtovat aikuisten kanssa tehdä löytyi 30 kappaletta. En tiedä -vastauksia oli yhdeksän kappaletta, vain yksi lapsi oli jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen. En mitään vastauksia oli tässä kysymyksessä seitsemän kappaletta. Tässä kysymyksessä vastauksissa korostui aikuisten kanssa leikkiminen, pelaaminen sekä askartelu. Leikkimisen mainitsi yhteensä 13 lasta ja lautapelien pelaamisen 12 lasta. Askartelu sisältäen piirtämisen keräsi yhteensä 16 mainintaa. Retkeily yhdessä aikuisten kanssa näkyi tuloksissa yhteensä kuusi kertaa. Yhdessä aikuisten kanssa jumppaamaan halusi seitsemän lasta, kuten myös ulkoilu aikuisten kanssa. Ulkopelien pelaaminen oli viidelle lapselle tärkeää, ja he toivoivat aikuisen pelaavan heidän kanssaan. Lukeminen ja lukemisen opettelu mainittiin haastatteluissa viisi kertaa kun taas kirjainten harjoittelu neljä kertaa. Yhden tai kahden lapsen mainitsemia muita asioita oli musiikin kuuntelu, syöminen, vieressä istuminen, uiminen, volttien harjoittelu, tutkiminen, retki linnanmäelle, television katselu, jutteleminen, nukkuminen, leipominen, trampoliinilla hyppiminen, päiväpiirissä yhdessä olo, taiteilu sekä apulaisena oleminen.

Tykkään istua niiden vieressä ruokailussa.

Katsoa yhdessä asioita, jotka kiinnostavat minua.

Haluaisin näyttää mitä uusia temppuja mä oon keksiny.

Harjoitellaan kirjaimia omissa ryhmissä, jumpataan salissa ja ollaan kaikki yhdessä päiväpiirissä. Haluaisin mennä ryhmän kanssa rekalla ajamaan.

Leikkiä M:n & A-m:n kanssa sekä piirtää ja askarrella. Olisi kiva halia. Ainakin S:tä. S:n kanssa haluan olla hippaa ja kutitusta. Tehdä temppurata.

6.3 Lasten vertaissuhteet päiväkodissa

Haastattelun kaksi viimeistä kysymystä liittyi lasten ystäviin ja ystäväsuhteisiin esikoulussa. Kysymys kuusi: ”Onko sinulla ystäviä eskarissa?”, on haastattelun ainoa strukturoitu kysymys, mihin lapsen vastausvaihtoehdot ovat vähäiset. Lapsista 98 lasta vastasi kysymykseen kyllä sekä nimesi 1-6 ystävää vielä nimeltä. Tässä kysymyksessä oli yksi ei paljon ystäviä –vastaus sekä yksi selkeä ei –vastaus.

Ei paljon, mutta vähän. Vähän kaikki.

On, Eetu, Lilli, Matti, Liisa ja Laura (nimet muutettu) ja Kaisa (ryhmän aikuinen)

Se, jolla on prinsessa lasit päässä, leikkilasit, pitkähiukset ja otsatukka, sillä on kissapaita.

Yhteensä 80 lasta vastasi kysymykseen seitsemän eli kenen ystävä haluaisit olla nimen samalla toisten lasten nimiä. Lapset luettelivat aineistossa ystäviä nimeltä yhdestä kuuteen. Lopuista kahdestakymmenestä lapsesta kahdeksan lasta ei tiennyt, kenen kavereita he haluaisivat olla. Toiset kahdeksan lasta jätti kokonaan kysymykseen vastaamatta. Kolme kaikista lapsista oli sitä mieltä, että he haluavat olla kaikkien kavereita esikoulussa. Vain yksi lapsi sadasta oli sitä mieltä, että hänellä on jo riittävästi ystäviä.

Ei tuu mieleen.

Ei oikeastaan, olen jo niin monen ystävä.

Ei oikein tuu mieleen. Mä haluaisin olla mun siskon ystävä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vertaisuhteet sekä leikkiminen ja lelut olivat lasten mielestä päiväkodissa ylitse muiden. Sadasta lapsesta vain yksi mainitsi, että hänellä ei ole ystäviä päiväkodissa. Ystävien ja vertaisuhteiden rooli korostui kaikessa: leikkimisessä, jumppaamisessa, kaverien mainitsemisessa sekä esikoulun toiminnassa. Vertaisuhteet aiheuttivat myös jonkin verran riita- ja ongelmatilanteita, mihin tarvittiin ryhmän aikuisen apua. Lapsista 58 ilmaisi pelkästään lelut ja leikkimisen tärkeimmiksi asioiksi esikoulussa. Myös Ahteen pro gradu – tutkielmassa vapaa toiminta eli leikkiminen korostui eniten asioissa, mistä lapset pitävät päivähoitossa (Ahde 2013, 41). Lapsi oppiikin parhaiten leikkimällä ja ikätasoinen leikkiseura vahvistaa lapsen motoriikan, mielikuvituksen ja kielen kehitystä. Leikki on lapsen keino harjoitella arkipäivän tilanteita ja luoda sosiaalisia suhteita. Lapsen tunteiden käsittely ja tarpeiden ilmaiseminen kehittyi leikissä ja auttaa lasta jäsentämään ympäröivää maailmaa. Leikki on tapa harjoitella päiväkotiryhmässä sosiaalisia taitoja, kuten toisten huomioon ottamista, kuuntelemista, oman vuoron odottamista, lelujen jakamista ja muun muassa ryhmässä esiintymistä. (Marttinen i.a. 4.)

Reunamo on tutkinut lapsen päiväkotipäivän ajankäyttöä Helsingissä. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat 3-7-vuotiaita. Reunamon tulosten mukaan hieman alle 60 prosenttia lapsen päivästä kului leikkiin niin sisällä kuin ulkona. (Reunamo 2007.) Myös Tudgen lasten ajankäytön tutkimuksessa leikin osuus päiväkodin arjessa korostui selkeästi ensimmäiseksi ja suurimmaksi osaksi arkea (Tudge 2008). Toiseksi vahvinten tuloksissani näkyy eskaritehtävien ja erilaisten askartelujen mielenkiintoisuus. Lapset mainitsivat myös näitä asioita taidoikseen, missä he olivat hyviä.

5-6-vuotias on perusliikkumisen kehittyneessä vaiheessa, liikunta on vapauttavaa ja lapsi osaa säännöstellä omia voimavarojaan. Liikkuminen on usein lapselle yksi leikin osa. (Karvonen 2003, 105, 137.) Liikunta on lapsen ajattelun, kokemisen, tunteiden, ilmeiden ja eleiden ilmaisun väline, jossa lapsi oppii uutta. Liikuntatilanteissa lapsi voi harjoitella luontevasti sosiaalisia taitoja muiden lasten kanssa. (Heikkilä ym. 2007, 20–

22.) Liikunta, ulkoilu, ulkopelit ja jumppa olivat monen esikoululaisen mielestä asioita, missä he ovat hyviä. Lapset mainitsivat tuloksissa erilaisia vapaan liikunnan muotoja, kuten ulkona pihapelit, kiipeäminen, tangoilla roikkuminen, juokseminen sekä ohjatun liikunnan muotoina jumppaa, ohjattuja liikuntaleikkejä sekä yhteisiä retkiä. Kurunlahti on tutkinut opinnäytetyössään lapsen liikunnan tukemista varhaiskasvatuksessa. Kurunlahti toteaa tuloksissaan, että vaasalaisissa päiväkodeissa liikuntaa oli päivän aikana kaksi tai yli kaksi tuntia päivässä. Tämä on tärkeää, sillä lapsen liikunnalla on todettu olevan vaikutusta lapsen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen. (Kurunlahti 2012, 26, 47.)

Nukkuminen ja kiusaaminen nousivat esille tässä kysymyksessä, missä kysyttiin lapselta asioita, joista hän ei pidä. En tiedä – vastauksia oli 11 kappaletta, eli eniten koko aineistoon verrattuna. Kymmenen lasta kertoi haastattelussa, että he eivät pitäneet esikoulun lepohetkistä. Uni ja lepo ovat kuitenkin 5–6-vuotiaalle vielä hyvin tärkeää. Viisi vuotias tarvitsee yössä unta noin 10–12 tuntia, lapsi tarvitsee sen lisäksi pienen lepohetken päivittäin arjen touhujen keskellä. Uni on tärkeää lapsen aivojen ja kehonsa kehittymiseen sekä kasvamiseen, uni on myös aivojen keino käsitellä erilaisia vaikeita ja pelottavia asioita. (Marttinen i.a. 6.) En voi varmasti sanoa, miksi en tiedä – vastauksia oli tässä kysymyksessä suurempi määrä muihin kysymyksiin verrattuna. Yksi teoria voi liittyä siihen, mihin aikaan haastattelut ovat toteutettu. Onko haastattelu tehty heti alkusyksystä esikoulun alkaessa vai vasta monen kuukauden jälkeen ennen joululomaa, milloin viimeiset haastattelulomakkeet palautuivat kasvatus- ja opetustoimelle. Toiseksi voidaan arvuutella aikuisten ja etenkin haastattelevan aikuisen roolia sekä asemaa lapsen näkökulmasta. Henkilö on voinut olla lapselle uusi tai lapsi ei ole vain uskaltanut sanoa aikuisen läsnä ollessa asioita, joista ei pidä.

Tutkimukset ja yksittäistapaukset kertovat, että kiusaaminen alkaa jo hyvin varhain pienten lasten keskuudessa. Kiusaamisella tarkoitetaan Rusasen mielestä vahvaa aggression ilmausta, jossa lapsi joutuu vihan kohteeksi. Lasten keskuudessa esiintyy muun muassa nimittelyä, leikkien rikkomista, tavaroiden ottamista ja särkemistä tai tönimistä. Rusasen tutkimus päiväkodin arjesta esikoululaisten silmin kertoo, että lapset eivät pitäneet päivähoitossa kiroiluista, nimittelystä, lyömisestä, kiusaamisesta, estämisestä ja

potkimisesta. (Rusanen 2008, 94–96.) Myös Paanasen (2006) tutkimuksessa näkyi myös toinen ilmiö, kiusaaminen, mikä on vahvasti esillä myös omissa tutkimustuloksissani. Myös Kopperin (2014) Orientaatioprojektiin liittyvässä pro gradu – tutkielmassa kiusaaminen nousi vahvasti esille lasten mainitsemista kurjista asioista päivähoidossa. Kiusaaminen nousi tässä työssä aineistosta esille fyysisenä ja henkisenä toimintana, kuten lyömisenä tai leikeistä pois jättämisenä. Lapset kuvailivat kiusaamista eniten juuri suoran toiminnan kautta eli konkreettisina asioina, kuten tönimisenä, huutamisena, potkimisella ja lyömisellä. Lasten mielestä kiusaamista oli myös leikkien hajottaminen ja toisten tavaroiden viemisenä ilman lupaa. Yksikään lapsista ei nostanut tuloksissa omaa rooliaan kiusaajana esille, vaikka tuloksissa lapset saattoivat nimetä toisiaan kiusaajiksi.

Monetkaan asiat eivät jännittäneet lapsia, tämä näkyi tuloksissa ei jännitä mikään – vastauksina. Eniten lapsia jännitti kouluun meneminen ja vierailukäynnit koulussa. Haastattelut suoritettiin syksyllä 2014, jolloin kouluun alkuun seuraavana syksynä ja vierailukäynteihin esiopetus vuoden keväällä on vielä runsaasti aikaa. Tästä huomaa, että lapset osaavat hahmottaa alkavan koulun pitkän ajan päästä. Esikoulu voi näyttäytyä lapselle päivähoidon jatkeena, jolloin se ei ole niin merkittävä siirtymävaihe lapsen elämässä. Uudet ystävät ja ihmiset jännittivät joitain lapsia.

Vertaissuhteiden merkitys kasvaa tässä iässä merkittävästi ja lapsi leikkiikin mieluummin toisten saman ikäisten kanssa kuin yksinään. (Raising Childrent i.a.) Lapsilla voi olla huolta siitä, että saavatko he uusia ystäviä tai ovatko toiset heille mukavia. Söderqvistin tutkimuksessa kävi ilmi, että suurin osa lapsista ei pelkää päivähoidossa. Lapsen kasvaessa pelot vähenevät, mutta eivät poistu kokonaan (Söderqvist 2014, 30). Puroilan ja Estolan (2012) tutkimuksessa vertaissuhteilla oli suuri merkitys jo pienille lapsille. Tutkimuksessa selvisi, että toisiin lapsiin liittyvät pelot olivat yleisempiä kuin aikuisten käyttäytymiseen liittyvät pelot. Tämän työn tuloksissa vain yksi lapsi mainitse, että joku päiväkodin aikuinen pelottaa. Uusien ihmisten ja asioiden vierastaminen on tärkeä merkki lapsen kognitiivisen kehityksen etenemisestä, lapsi osaa erottaa tutun vieraasta (Rusanen 2011, 232–233).

Haastattelun kysymyksissä viisi ja kuusi kysyttiin lapsilta asioita, missä he tarvitsevat aikuisten apua, ja asioita, mitä he haluaisivat tehdä yhdessä ryhmän aikuisten kanssa. Lasten vastauksista nousi esille, että lapset nähdään ja kuullaan esikoulussa. Lasten vastauksien perusteella, uskon että leikkiin ja omaehtoiseen toimintaan on varattu riittävästi aikaa, sillä niin moni lapsi kuvaili päiväkodin vapaita leikkihetkiä sekä esimerkiksi liikuntaa ja ulkopelejä monipuolisesti. Ruokailut ja siirtymätilanteet katkoivat vapaata aikaa, mutta vain yksi lapsi sadasta mainitse ettei pidä siitä.

Kysymyksessä viisi aikuisten kanssa yhdessä tekeminen, kuten leikkiminen, lautapeliin pelaaminen ja ulkoilu esiintyy tuloksissa eniten. En tahdo tehdä mitään aikuisten kanssa vastauksia oli seitsemän sadasta lapsesta ja en tiedä –vastauksia oli yhdeksän kappaletta. Tämän perusteella voin päätellä, että osa lapsista ei välttämättä osannut nimetä haastattelutilanteessa mitään tekemistä, mitä esikoulussa voidaan tehdä aikuisten kanssa. En ole ottanut huomioon tuloksissa myöskään sitä, että oliko kaikissa päiväkodeissa esikoulutilat erikseen vai joutuuko esikouluun menemään koulun yhteyteen tai kokonaan uuteen paikkaan. En voi siis varmasti sanoa, tietävätkö lapset esikoulusta tai sen käytänteistä riittävästi. Haastattelut toteutettiin syksyllä esikouluvuoden alussa, eikä minulla ole tietoa missä vaiheessa esikoulun alkua lapsia haasteltiin. Tämä voi vaikuttaa tuloksiin merkittävästi, jos verrataan haastattelutilanteita heti esikoulun alussa ja monta kuukautta myöhemmin ennen joululomaa.

Lasten osallisuuden esteenä ovat yleisimmin aikuisten kiire ja vuorovaikutustaitojen puutteet. Aikuinen voi myös kuvitella tietävänsä paremmin ja enemmän asioista kuin lapset. Osallistamisen takana voi olla myös pelko lapsuuden lyhentymisestä. Päiväkodissa kasvattaja voi pelätä myös oman auktoriteettinsa puolesta, vaikka kyky kuunnella lasten näkemyksiä vahvistaa lasten silmissä aikuisen arvostusta. (Aula 2011, 35.) Aikuisten rooli esikoulussa lapsille oli siis varsin tärkeä. Aikuisilla on myös vahva rooli lasten osallisuuden mahdollistajina esimerkiksi päiväkotiympäristön suunnittelussa sekä erilaisissa toiminnoissa, mitä arjessa esiintyy. Lähes kaikki arjen tilanteet voidaan tehdä lasten näköisiksi ja heitä osallistaviksi. Turvallisuuskysymyksen on syytä aina muistaa, mutta niiden rajoilla mahdollisuudet ovat valtavat aikuisen omasta mielenkiinnosta ja ammatillisuudesta riippuen. Aikuisten toimintaa ei kukaan haastattelun lapsista kritisoi-

nut, vain yksi kaikista lapsista totesi, että sääntöjen noudattaminen ei ole kivaa. Rusasen tutkimuksessa (2011) lapset kritisoivat juuri eniten aikuisten taholta sääntöjä ja niiden epäoikeudenmukaisuutta. Tämä tulos ei siis näy tässä työssä merkittävästi.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa tavoitteena on kehittää lapsen monilukutaitoa, jolla tarkoitetaan erilaiset tiedon tulkitsemista, peruslukutaitoa, numeerista lukutaitoa, kuvallukutaitoa ja median lukutaitoa. Näiden taitojen kehittymistä tulee tukea, aikuisten malli ja rikas toimintaympäristö edesauttaa kehitystä. Lasten osallisuus vahvistuu ja lapsen maailma jäsentyy sekä saa uusia merkityksiä monilukutaidon kautta. (Opetushallitus i.a.) Esikoulussa olevat aikuiset ovat lapsille vastausten mukaan tärkeitä. Esikoulutehtävät ja niissä avun tarve nousivat tuloksista hiukan muita korkeammin esille. Lapset mainitsivat tarvitsevänsä apua eniten lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyvissä tehtävissä sekä itse esikoulutehtävien tekemisessä. Esikoulun alkaessa lapsen taidot eivät ole vielä kehittyneet tavoitteiden tasolle, jolloin avun tarve on suurempi. Osa lapsista oppii esikoulussa lukemaan sujuvasti, tieto- ja viestintä yhteiskunnalla ja medialla on varmasti vaikutusta lapsen luku – ja kirjoitustaitoon.

Esikouluiässä oleva lapsi ei aina ymmärrä, että hänen puheensa voi loukata jotain toista, jolloin voi syntyä riita- tai ongelmatilanteita lapsien välille. Riitatilanteet kuitenkin alkavat ja loppuvat tavallisesti nopeasti. Lapsia voi auttaa päiväkodissa pohtimaan ystävyyssuhteita ja niihin liittyviä asioita. Tämä tukee lapsen kehitystä ja ymmärrystä toisista. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.) Aikuisten rooli kiusaamis – tai ongelmatilanteissa nousi aineistosta selkeästi esille. 5–6-vuotiaan kaverisuhteet ovat suhteellisen moninaisia, missä niin myönteiset ja kiukkuiset tunteet esiintyvät usein. Vaikka lapsi on sosiaalisesti jo taitava, hän tarvitsee aikuisen apua erilaisissa riitatilanteissa. Aikuisen tulee puuttua tilanteeseen, jos se menee liian vaaralliseksi ja rajuksi, ennakointi on tärkeää.

Pieni joukko lapsista kuitenkin mainitsee, että ei tarvitse aikuisen apua enää missään, kun on oppinut tarvittavat taidot, kuten kengännauhojen solmimisen. Eniten apua lapset tarvitsivat päivittäisissä askareissa, jotka liittyivät esikoulutehtäviin, askarteluun tai

vaatteiden päälle pukemiseen. Lisäksi lapset mainitsivat paljon yksittäisiä asioita heidän omien mielenkiintojensa mukaan.

Tavanomaiset asiat päiväkodin arjessa toistuivat aineistossa yksittäisinä mainintoina, kuten syöminen, apulaisena olo, nukkuminen, retkeily, jutteleminen, ulkoilu ja olla päiväpiirissä yhdessä. Kun mietitään normaalia päiväkodin arkea, se koostuu karkeasti jaoteltuna juuri päiväjärjestyksestä, rutiineista ja perushoidosta. Ulkoilu ja pukeutumislanteet, hygieniasta huolehtiminen, ruokailu ja päivälepo ovat perushoitotilanteita, jotka muodostavat päivärytmin. Joka päivä toistuvien toimintojen väliä rytmittävät siirtymätilanteet paikasta toiseen, leikit ja toimintatuokiot, vessassa käymiset sekä keskusteluhetket. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 33–37.)

Viimeisissä kahdessa kysymyksessä kysyttiin lapselta, että onko hänellä ystäviä eskarissa ja kenen ystävä lapsi tahtoisi olla. Vain yhdellä lapsella ei ollut ystäviä eskarissa, muuten tulos on erittäin positiivinen. Paanasen pro gradu – tutkielman tuloksista kävi ilmi, että lapset pitävät vertaissuhteita ja toimintaa tärkeimpinä hyvinvoinnin edistävinä tekijöinä (Paananen 2006, 68). Lapsen asema vertaisryhmässä on merkityksellinen, sillä se peilautuu vahvasti esimerkiksi lapsen sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen. Pitkäaikainen ystävyysuhteiden puute voi johtaa jopa masennukseen ja negatiiviseen käsitykseen omasta sosiaalisesta kyvykkyydestä. Vertais- ja ystävyysuhteet suojaavat lasta torjutuksi tulemiselta ja kiusaamiselta sekä niiden seurauksilta. Lasten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhdessä olemisessä muodostuu jokaiselle lapselle tärkeitä yhteisiä arvoja ja käyttäytymismalleja. (Neitola 2013, 105–108.) Tämä tulos on hyvin samansuuntainen, mitä minun tutkimukseni tuloksista näkyi vahvimpana.

Lumioksen tutkimuksessa (2011) lähes kaikilla lapsilla oli leikkitovereita päiväkodissa. Vain pieni määrä lapsista kertoi, että heillä ei ole koskaan kavereita. Kaverisuhteen ulkopuolelle jäävä määrä on pieni, mutta tulos on tärkeä. Yhdenkään lapsen ei tulisi kokea yksin leikkien ulkopuolelle jäämisen tunnetta päivittäin. Ammattitaitoiset kasvattajat ovat avainasemassa näiden lasten saamisessa vertaisryhmän piiriin. Etenkin uudet tai kesken vuoden ryhmässä aloittaneet lapset tulee huomioida rohkaisemalla ja opastamal-

la heitä liittymään leikkeihin. Leikkitaitojen opettaminen ja leikin sääntöjen läpikäymisen säännöllisesti auttaa lapsia muistamaan, että ketään ei saa jättää leikin ulkopuolelle. Vastentahtoisesti leikkiin otettu toveri voi muuttaa koko leikin rakennetta, mutta siihen kasvattajan on vaikea itse vaikuttaa. Lumioksen mukaan leikissä mukana oleminen edes jotenkin on aina parempi kuin kokonaan ulkopuolelta seuraaminen. (Lumioksa 2011, 47.)

Lapset osasivat mainita toisia kavereita nimeltä, kun kysyttiin kenen ystäviä he halusivat olla. Kahdeksan lasta vastasi kysymykseen, että he eivät tiedä. Tämä kysymys on ollut varmasti oleellinen varhaiskasvattajien näkökulmasta, kun he ovat selvittäneet lasten keskinäisiä suhteita. Ryhmän aikuisilla on tässä tärkeä rooli, he voivat auttaa lapsia tutustumaan ja ystäväystymään keskenään. Uskon, että tämä kysymys on ollut joillekin lapsille vaikea. Minulle ei myöskään selvinnyt koskaan, luettelivatko lapset vastauksissaan jo olemassa olevia ystäviä vai oikeasti uusia nimiä, joiden kanssa he haluavat ystäväystyä. Yksi lapsista koko aineistossa halusi olla ryhmän aikuisen ystävä ja mainitsi henkilön nimeltä. Varmaa syytä en tiedä siihen, miksi kahdeksan lapsi jätti vastaamatta kysymykseen. Ulkopuolisena aineiston tarkastelijana minulta on jäänyt monia tilaisuuksia välistä, joten olen tulkinnut aineistoa vain lukemani perusteella ilman lasten eleitä ja kehonkieltä haastattelutilanteessa.

Tuloksista ja johtopäätöksistä koottuna voin siis todeta, että lasten hyvinvointia esikoulussa lisää lapsen vertaissuhteet, aikuisten sensitiivinen toiminta, vapaa leikki ja ulkoilu sekä mielenkiintoiset esikoulutehtävät. Lapset eivät pitäneet kiusaamisesta eivätkä nukkumisesta, kouluun meneminen sekä uudet ihmiset vastaavasti jännittivät monia lapsia. Esikoulun arki näyttäytyi tulosten perusteella positiivisena ja innostava täynnä uusia ja mukavia asioita. Osa lapsista esitti vastauksissaan selkeästi useampia mainintoja kuin toiset, monesti mainintojen määrä jäi kuitenkin kaikkiaan varsin vähäiseksi. Tuloksissa oli kokonaisuudessaan paljon en tiedä –vastauksia, jotka herättivät minussa kysymyksiä ja mielenkiintoa. Peruskysymyksissä vain kolme lasta oli jättänyt kokonaan vastaamatta kysymykseen. Viimeisessä kysymyksessä jopa kahdeksan lasta oli jättänyt vastaamatta, kun kysyttiin kenen ystäviä he haluaisivat olla.

Ahteen (2013) tutkimustulokset ovat kokonaisuudessaan samankaltaisia, mitä tämän työn tulokset ovat. Molempien töiden lähtökohtana on ollut lapsen äänen esiin tuominen ja hyvinvointi päiväkotiympäristössä. Lumioksa on tutkinut vantaalaisten 5–6-vuotiaita lapsia päivähoidon laadun arvioitsijoina. Tutkimuksen tuloksista selviää, että päiväkodissa viihtyminen ja lasten vertaissuhteet ovat merkittäviä asioita 5–6-vuotiaalle lapselle. Tulosten mukaan 54 prosenttia lapsista pitivät aina päiväkodissa tehtävistä asioista. (Lumioksa 2011, 46–47.)

8 POHDINTA

Kaikilla meillä on vastuu lasten hyvinvoinnista ja sen tulisi olla ensimmäinen sekä tärkeä asia. Vanhempien omat tarpeet, työssä menestyminen ja harrastukset vievät paljon aikaa perhe-elämältä. Aikaisemmin on todettu, että yhteinen aika perheen kanssa on ehtona hyvän vanhempi-lapsi suhteen syntymiselle (Rusanen 2011, 187–189). Kyrönlampi-Kylmäsen teoksen (2010) mukaan hyvä vanhemmuus edellyttää lapsen asemaan asettumista ja lapsen tarpeiden kuuntelemista. Kaikille lapsille rutiinit ovat ensisijaisen tärkeitä hyvinvoinnin kannalta. Lapsi sopeutuu ja selviytyy aikuisten määrittelemässä maailmassa, sillä kaikki aikuisen elämässä olevat asiat heijastuvat jotenkin myös lapsen elämään. Tämä tutkimus tuo paljon tietoa siitä, mitä mieltä 5–6 -vuotiaat keravalaiset lapset ovat saamastaan päiväkotihoidosta ja mitä asioita he haluaisivat enemmän. Päiväkodissa on vielä monia asioita, joissa lapsilla on rajalliset vaikutusmahdollisuudet.

Miksi osallisuutta pidetään niin tärkeänä? Eikö osallisuus toteudu itsestään ilman erityistä pohdintaa ja tietoisuutta? Osattomuuden on todettu aiheuttavan psyykkistä pahoinvointia ja sairastamisen tunnetta. Tämä näkyy vieraantumisenä omasta itsestä, lamaantumisenä, eristäytymisenä sekä merkityksettömyyden tunteena. Osattomuudesta nousevat kokemukset voivat aiheuttaa vakavia mielenterveyden häiriintymisen peruskokemuksia. Lapsen tukeminen eri kehitysvaiheissa osalliseksi toimijaksi on erityisen tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen kasvun kannalta. (Mäkelä 2011, 12–14.)

Osallisuus on niitä pieniä arkisia asioita, jotka aikuiset helposti arjessa unohtavat. Osallisuutta voidaan tukea yhteisöllisyyden lisäämisellä, yhteiskunnallisiin päätöksiin vaikuttamalla sekä aikuisen omalla toiminnalla arjessa lasten kanssa. Arjen toiminnoissa lapsen kuunteleminen, osallistaminen kotitöihin sekä päätöksentekoon ovat helppoja keinoja lisätä ja tukea osallisuutta. Tärkeimpänä osallisuuden vahvistajana pidetään kuitenkin perhettä, vanhemmuutta ja lapsen kehityksen tukemista. Vastuu lapsen tukemisesta kuuluu kuitenkin kaikille yhteiskunnassa, sillä lapsi tarvitsee myös perheen ulkopuolisia aikuisia huomaamaan hänet sekä antamaan mahdollisuuksia onnistua ja epäon-

nistua. Ammatilainen voi tukea lapsen kehitystä suoraan tai välillisesti esimerkiksi vanhempien vanhemmuutta tukemalla sekä lapsen äänen nostamisella vanhemmille. (Mäkelä 2011, 21–22.) Osallisuus ei ole ollut ikinä itsestänselvyyttä eikä tule olemaan. Kaikilla on vastuu osallisuuden tukemisesta, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla vielä erityisemmin.

Tutkimustulokseni vahvistivat ennakko-oletustani siitä, että päiväkodissa on turvallista ja mukavaa. Yllätyin erityisesti siitä, että lapset eivät jännittäneet moniakaan asioita esikoulussa. Tutkimustuloksista eniten itseäni ilahdutti se, että lapset kaikkein mieluiten halusivat leikkiä päiväkodissa. Leikki on parasta harjoittelua myöhempää elämää varten, leikkiminen on lapsen oikeus. Lasten vastauksista selvisi myös, että leikki on kivaa kaverin kanssa. Tuloksissa oli jonkin verran en tiedä – vastauksia sekä muutama tyhjä vastaus. Voin vain arvella, mistä vastaukset tai vastaamattomuus johtuu. En tiedä – vastaukset voivat kertoa siitä, että haastattelulomake ja kysymys ovat sen lapsen kohdalla olleet liian vaikeita. Lisäksi pohdin mahdollisuutta, että lapsilla ei ole kokemusta esikoulusta ja sen toiminnasta. Voi olla mahdollista, että lapsen päiväkodissa ei ole ollut esiopetusryhmää samassa talossa. Myös sisarusten ja vanhempien toverien puute voi vähentää lapselta lapselle kulkevan tiedon määrää. ’

Uudessa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 pyritään päästä eroon perinteisistä malleista ja tavoista toteuttaa esiopetusta. Tavoitteena on nostaa lapsi keskiöön niin suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lapsi ei siis ole enää vain opetuksen kohde vaan aktiivinen osallistuja ja tiedon tuottaja (Opetushallitus i.a, 12–14). Mielenkiintoista tuloksissa oli, että lapset tahtoivat ja pitivät eniten perinteisistä pöytätehtävistä. Tämän työn tulos perinteisistä esikoulutehtävistä heijastuu nykyhetkeen. Lapset todennäköisimmin odottavat esikoulussa niitä asioita, mihin ovat aiemmin tottuneet. Lisäksi se mitä lapset ovat kuulleet ja nähneet toisten lasten kautta voi vaikuttaa vastauksiin. Uudet tavat toimia esikoulussa eivät vielä näy lapsille, sillä uusi esiopetussuunnitelma on monessa kunnassa vielä työn alla.

Työtä tehdessäni mietin paljon perinteisen haastattelulomakkeen käyttöä ja sen vaikutuksia lasten vastauksiin. Mielestäni tämän tutkimuksen aineisto ei ole toteutettu täysin lapsilähtöisesti. Haastattelu on menetelmänä tunnettu ja paljon käytetty. Lapsuustutkimuksen ja lapsen oikeuksia korostavassa ajattelussa lapsi rinnastetaan keskustelun osapuoleksi, mikä ei toteudu aikuislähtöisessä lomakehaastattelussa. Lasten tutkimiseen liittyy aina erityisyyttä ja se näkyy muun muassa epätasavertaiseen valta-asemaan lapsen ja aikuisen välillä, lasten kognitiivisiin valmiuksiin, ja eettisiin kysymyksiin (Helavirta 2011, 629–630). Lapsi voi tuottaa tietoa jälkeinpäin juuri kyselyyn vastaamalla, muistelemalla tai perinteisesti haastattelemalla. Jos tietoa halutaan reaaliajassa tässä ja nyt, voidaan tietoa kerätä äänittämällä, videoimalla, havainnoimalla ja kirjaamalla tapahtunut. Lapsi voi myös piirtää, maalata, esittää, kertoa tarinaa tai valokuvata. (Karlsson & Karimäki 2012, 19.)

Mielestäni lapsilähtöisempi tapa kerätä lapsilta tietoa tulisi lähteä lapsista itsestään, lapsen arjen keskeltä. Jos olisin itse saanut osallistua tutkimuksen perustan luomiseen, olisin antanut lasten piirtää, valokuvata, maalata tai kertoa tarinoita arjestaan. Tämän työn haastattelukysymykset ovat kuitenkin hyvin muodostettuja ja selkeitä, joka on helpottanut työtäni käsitellä vastauksia ulkopuolisena. Kysymykset ovat myös lapsen tasolta vahvasti arkeen liittyviä ja konkreettisia, kysymyksien avoimuus on antanut lapsen äänelle tilaa. Tietenkään en voi olla täysin luottava siihen, mitä haastattelija eli varhaiskasvattajat ovat kirjoittaneet. Ovatko he kirjoittaneet kaiken vai valinneet lapsen puheesta kysymykseen sopivan vastauksen?

Bronfenbrennerin ekologinen teoria olisi sopinut hyvin tässä työssä käytettäväksi, mutta päädyin lopulta hiukan erilaiseen ratkaisuun. Ekologinen teoria tukee kuitenkin hyvin omaa teoriapohjaani päivähoito hyvinvoinnin edistäjänä. Päädyin mainitsemaan teorian yhdessä kappaleessa sekä avaamaan sen keskeiset sisällöt. Työstäni olen pyrkinyt tekemään mahdollisimman lapsilähtöisen ja lapsen näkökulmasta kuvatun, kun olen tehnyt valintoja työn etenemisen kannalta. Myös Karlsson ja Karimäki (2012, 23-24) toteavat, että lapsilähtöisessä tutkimuksessa lapsi kulkee koko tutkimusprosessin läpi. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että olen pyrkinyt mahdollisimman neutraaliin tutkimusottee-

seen. En ole itse kerännyt aineistoa, joten olen oikeasti joutunut käsittelemään tuloksia ulkopuolisen silmin kriittisesti.

Tutkimukseni tulokset vastaavat tutkimuskysymyksiini ja olen ylpeä työstä ja sen sisällystä. Työn aloittamiseen minulla oli iso kynnys ja tuntui, että hukuin lomakkeiden määrään, mitä sain kasvatus- ja opetustoimelta. Tein aluksi paljon töitä aineiston koamisessa ja litteroinnissa. Valmiin aineiston takia jouduin aloittamaan tutkimuksen takaperin aineistoista alkaen. Teoria, avainkäsitteet ja tutkimukseen liittyvät kysymykset ovat muodostuneet aineistosta nousseista vastauksista. Työelämän kehittämisharjoittelun ansiosta sain tämän tärkeän tutkimuksen itselleni ja ehdin harjoittelussa ohjaajan tuella litteroimaan kaikki lomakkeet. Ilman kasvatus- ja opetustoimen, harjoittelun ohjaajani ja perheeni, etenkin äitini tukea en olisi saanut tätä työtä tehtyä tällaiseksi mitä se tällä hetkellä on. Tuloksista esille noussut aihe hyvinvointi ja teemat olivat minulle mieleisiä sekä kiinnostavia.

Sosionomina ja etenkin pian valmiina varhaiskasvattajana olen oppinut paljon työni kautta. Lukuisat ja monipuoliset lähteet, niiden etsiminen ja kirjoittaminen on vakiintunut tutuksi toiminnaksi. Lisäksi englanninkielisten lähteiden käyttämisessä olen saanut rohkeutta, minä osaan, minä pystyn. Hyvinvointi on koko ajan yhä ajankohtaisempi aihe varhaiskasvatuksessa, joten koen, että hyödyn tästä työstä vielä jatkossa vuosia eteenpäin. Vaikka työni ikäjakauma on keskittynyt vain esikouluikäisiin lapsiin, teorian voi sovittaa myös pienempien lasten keskuuteen. Monet päiväkodissa hyvinvointia lisäävät tekijät näyttävät arjessa niin pienillä ja isoilla lapsilla. Opinnäytetyöni tuloksista löytyy paljon samankaltaisuuksia aikaisempien tutkimustulosten kanssa. Sosiaalisuus ja toiminta näyttävät lasten arjessa korkeassa arvossa ja ympäristölläkin on suhteellisen merkittävä rooli lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyön tulokset eivät kuitenkaan ole niin monipuoliset, että niistä voisi tehdä merkittäviä yleistyksiä.

Työni on toistettavissa, jos se toteutetaan yhteistyössä kasvatus- ja opetustoimen kanssa esikoululaisten haastattelulomakkeella, mitä vuonna 2014 käytettiin. Jatkotutkimusehdotuksia tästä työstä saa monia. Aiheesta kiinnostuneet voisivat hyödyntää työtä erilai-

sessä tutkimusasetelmassa tai eri-ikäisten keskuudessa. Mielenkiintoista olisi saada tietää päiväkodissa kolme vuotta täyttäneiden lasten kokemuksia arjesta. Varhaiskasvatuksessa usein kolmen vuoden ikää kutsutaan lapsen elämässä käännekohtaksi. Rusanen mukaan pienten lasten keskuudessa liian varhain tapahtuvat pitkät erot vanhemmista voivat häiritä lapsen kehitystä merkittävästi. Kärjistäen alle kolme vuotta vanha lapsi ei kovinkaan hyödy kodin ulkopuolisesta hoidosta. (Rusanen 2011, 312–313.) Voidaan siis todeta, että pienet lapset viihtyvät vanhemman kanssa kotona, joten kolmen vuoden ylittäminen on käännekohta lapsen elämässä.

Oppiessaan lapsi on löytöretkellä, leikkiessään hän luo uutta, arjen toiston rytmissä vahvistuu (Söderqvist 2015).

9 LÄHTEET

- Ahde, Sirpa 2013. Lasten käsityksiä hyvästä arjesta. Helsingin yliopisto, varhaiskasvatuksen maisteriohjelma, pro gradu -tutkielma.
- Allardt, Erik 1980. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: Wsoy.
- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Aula, Maria, Kaisa 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa (toim.) 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 24-38.
- Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bowlby, John i.a. Attachment and loss. Volume 1 attachment. Viitattu 18.1.2016 <http://www.abebe.org.br/wp-content/uploads/John-Bowlby-Attachment-Second-Edition-Attachment-and-Loss-Series-Vol-1-1983.pdf>
- Hamarus, Päivi; Kanervio, Pekka; Länden, Laila & Pulkkinen, Seppo (toim.) 2014. Huuto! Lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolesta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hastrup, Arja; Hietanen-Peltola, Marke; Jahnukainen, Johanna & Pelkonen, Marjaana (toim.) 2013. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste –kehittämistyötä pysyväksi toiminnaksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos raportti 3/2013.
- Haapala, Riina & Vainionpää, Tiina 2014. Liikkumalla oppii. Opas 1-6-vuotiaan lapsen motorisesta kehityksestä ja sen tukemisesta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, fysioterapeutti (AMK) –tutkinto-ohjelma.
- Heikkilä, Matti; Välimäki, Anna-Leena & Ihalainen, Sirkka-Liisa 2007. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita, Stakes.
- Helavirta, Susanna 2011. Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista hermistymistä, joustoa ja tasapainottelua. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007):6,629-640. Viitattu 2.1.2016 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101030/helavirta.pdf?sequence>

- Hamarus, Päivi; Kanervio, Pekka; Länden, Laila & Pulkkinen, Seppo (toim.) 2014. Huuto! Lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolesta. Juva: Bookwell Oy.
- Häggman-Laitila, Arja 2013. Lapsi eri ikävuosina. 6-vuotias. Helsinki: Mannherheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu. 30.12.2015
<http://mll2.fi/Lehtiset/Lapsi%20eri%20ik%C3%A4vuosina%206-vuotias.pdf>
- Härkönen, Ulla i.a. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus – Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen käyttäytymisessä. Viitattu 31.12.2015
<http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/pdf/harkonen.pdf>
- Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele 2001 (toim.). Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: Wsoy.
- Kalliala, Marjatta 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy,
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Karlsson, Liisa & Karimäki, Reeli (toim.) 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Suomen kasvatustieteellinen seura ry.
- Kananen, Jorma 2008. Kvantti: kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Kauppinen, Anneli (toim.) 2013. Oppimistilanteita ja vuorovaikutusta. Suomalainen kirjallisuuden seura. Tietolipas 241.
- Kekkonen, Marjatta 2006. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Stakes raportteja 281:2004.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keravan esiopetussuunnitelma 2011. Kasvatus- ja opetuslautakunta. Viitattu 29.12.2015
http://www.kerava.fi/palvelut/Documents/Kasvatus,%20opetus%20ja%20koulutus/Keravan_esiopetussuunnitelma_2011.pdf
- Keravan kaupunki, kaupungin hallitus. Kaupungin johtajan päätös 91/2013. Viitattu 12.11.2015. <http://ktweb.kerava.fi/>
- Keravan kaupunki i.a. Kasvatus, opetus ja koulutus. Esiopetus. Viitattu 29.12.2015.
<http://www.kerava.fi/palvelut/kasvatusopetus-ja-koulutus/varhaiskasvatus/esiopetus>
- Keskinen, Soili & Virjonen, Heli 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen. Helsinki: Tammi.

- Kiili, Johanna 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kinos, Jorma 2002. Kohti lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen teoriaa. Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 33 (2002): 2.
- Kirmanen, Tiina 2000. Lapsi- ja pelko: sosiaalipsykologinen tutkimus 5-6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta. Kuopion yliopisto, väitöskirja.
- Krongvist, Eeva-Liisa & Kumpulainen, Kristiina 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Ehea polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro Oy
- Kunnat.net. Tietopankit 2015. Esiopetus velvoittavaksi. i.a. Viitattu 29.12.2015 <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2015/Sivut/Esiopetus-velvoittavaksi-1.8.2015-alkaen.aspx>
- Kopperi, Heini-Mari 2014. Päivähoidon laatu lapsen arvioimana –kartoittava tutkimus lasten kurjina pitämistä asioista sekä heidän yleisistä viihtymisestä päiväkodissa. Pro Gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45241/paivahoi.pdf?sequence=1>
- Kuntalaki 10.4.2015/410. Viitattu 12.11.2015. Luettavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>
- Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi, Määttänen, Jukka; & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten.
- Kurunlahti, Salla 2012. Lasten liikunnan tukeminen Vaasan kaupungin päiväkodeissa. Vaasan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö, sosiaali- ja terveysala.
- Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lahikainen, Anja-Riitta, Kraav Inger, Kirmanen Tiina & Maijala, Leena (1995) Lasten turvattomuus Suomessa ja Virossa, 5-12-vuotiaiden lasten huolten ja pelkojen vertaileva tutkimus. Kuopion yliopiston julkaisuja.
- Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 580/2015. Viitattu 27.10.2015. Luettavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>
- Laine, Kaarina & Neitola, Marita (toim.) 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 3.12.2015. Luettavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lagström Hanna, Pösö Tarja, Rautanen Niina & Vehkalahti Kaisa (toim.) 2010. Lasten- ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusseura.
- Lumioksa, Pirkko 2011. ”En muuttaisi mitään, vaan kuuntelisin lapsia, mitä ne sanoo. 5-6-vuotiaat arvioimassa päivähoidon laatua ja omaa osallisuuttaan päiväkodissa. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti, tietokulma. Lapsen kasvu- ja kehitys 5-6-vuotias. Viitattu 1.1.2016 http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/
- Marttinen, Tittamari i.a. Taitavan leikki-ikäisen vanhemmille. 5-6-vuotta. Viitattu 31.12.2015 <http://www.lapsenjanuorenhyvaarki.fi/Materiaalipankkiin/ikakausi/5%20vuotias.pdf>
- Mentalhelp i.a. Urie Bronfenbrenner and child development. Viitattu 31.12.2015 <https://www.mentalhelp.net/articles/urie-bronfenbrenner-and-child-development/>
- Metsämuuroinen, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia –sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2010. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Pedatieto.
- Mäkelä, Jukka 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, Su-vielise & Rantala, Kaisa (toim.) 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Mäkelä, Petra 2010. 4-6-vuotiaiden päiväkotiin liittyvät pelot. Jyväskylän yliopisto, pro gradu-tutkielma.
- Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa (toim.) 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Opetushallinto 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014: 94. Opetushallinto. Viitattu 29.12.2015. http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

- Paananen, Sari 2006. Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoitossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu- tutkielma.
- Paavola, Heini & Talib, Mirja-Tytti 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 8.12.2015. Luettavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Piironen-Malmi, Ulla & Strönberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Tammi.
- Puroila, Anna-Maija & Estola, Eila 2012. Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. Varhaiskasvatuksen tiedelehti Vol.1, no.1, 2012, 22–43.
- Puroila, Anna-Maija & Karila, Kirsti 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa Karila, Kirsti; Kinos, Jarmo & Virtanen, Jorma 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Raising children i.a. Child development: 5-6 years. Viitattu 3.1.2016 http://raisingchildren.net.au/articles/child_development_5-6_years_cyh.html/context/511
- Reunamo, Jyrki 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit Oy.
- Rouhiainen-Valo, Tuula; Hovi-Pulsa, Raija; Rantanen, Teemu & Tietäväinen, Sirpa 2010. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 14.2.2010. Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista. Viitattu 1.1.2016 www.diak.fi/opiskelu/harjoittelu/Documents/Sosiaaliala.pdf
- Rusanen, Erja 2008. Esiopetus lapsen silmin. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.
- Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Oy Finn Lectura Ab.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 11.12.2015 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html
- Salmi, Minna & Heino, Tarja 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: Stakes.
- Salmi, Saara & Lipponen, Lasse 2013. Lapsen voimavarat hyvinvoinnin edistäjinä. Alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukeminen vanhempien, päivähoiton ja neuvolan yhteistyöllä. Socca, työpapereita 2013:1.

- Salmivalli, Christina 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 10.7.2015. Luettavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- Söderqvist, Heli 2015. Henkilökohtainen tiedonanto 28.12.2015.
- Söderqvist, Heli 2014. ”Ei pelota, koska aikuiset on rinnalla” – Lasten pelot päivähoidossa. Helsingin yliopisto, pro gradu –tutkielma.
- Talentia 2009. Sosionomien (AMK) opinnoista ja osaamisesta – Sosiaalialan ammattikorkeakouluttajien kommentteja sosionomien (AMK) opinnoista ja osaamisesta opetussuunnitelmien perusteella. Viitattu 1.1.2016. http://www.talentia.fi/files/3798/SOSIONOMIEN_AMK_OSAAMISEST_A_I_11062014.pdf
- Tudge, Jonathan 2008. The everyday lives of young children: Culture, class, and child rearing in diverse societies. New York: Cambridge University Press.
- Törrönen, Maritta 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Unicef i.a. Lasten oikeuksien sopimus 1981. Viitattu 20.12.2015. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- Unicef-raportti 10.4.2013: Suomen lasten hyvinvointi maailmalla huippuluokkaa. Viitattu 3.1.2016 <https://www.unicef.fi/tiedotus/uutisarkisto/2013/unicefraportti-suomen-lasten-hyvinvointi-maailman-huippuluokkaa>
- Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36. Viitattu 21.11.2015. Luettavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Venninen, Tuulikki; Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko 2010. Parasta kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. Socca.
- Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.